

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Bakalářská práce

2014

Michaela Rozšafná

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Michaela Rozšafná

**Mediální ohlas literární tvorby s vězeňskou
tematikou Jiřího Stránského**

Bakalářská práce

Praha 2014

Autor práce: Michaela Rozšafná

Vedoucí práce: PhDr. Jana Čeňková, Ph.D.

Rok obhajoby: 2014

Bibliografický záznam

ROZŠAFNÁ, Michaela. Mediální ohlas literární tvorby s vězeňskou tematikou Jiřího Stránského. Praha, 2014. 76 s. Diplomová práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jana Čeňková, Ph.D.

Abstrakt

Bakalářská diplomová práce *Mediální ohlas literární tvorby s vězeňskou tematikou Jiřího Stránského* mapuje vybraná beletristická díla Jiřího Stránského, která ovlivnil jeho pobyt v komunistickém vězení. Práce se zabývá kritickým ohlasem těchto literárních děl a také ohlasem následných filmových ztvárnění podle literárních předloh. Vychází z dobových recenzí, které vyšly v literárních i jiných periodikách.

Součástí práce je rozhovor s Jiřím Stránským o literární kritice, okolnostech vzniku jeho beletristických děl a o Stránského dalších činnostech, které souvisí s pobytem v komunistickém vězení v 50. letech. Rozhovor je přiložen v příloze.

Kvalitativní a kvantitativní analýze recenzí, která je zahrnuta v praktické části bakalářské diplomové práce, předchází část teoretická. Krátce se v ní zamýšlíme nad významem literární kritiky, především pak objasňujeme okolnosti vzniku beletristických děl Jiřího Stránského. Díky dochovaným dokumentům z Národního archivu a z Archivu bezpečnostních složek jsou nastíněny okolnosti Stránského zatčení a následného osmiletého vězení v komunistických lágrech 50. let. Zejména se zaměřujeme na lágry Vojna a Bytíz u Příbrami, ve kterých Stránský pobýval nejdéle. V teoretické části nacházíme paralely mezi informacemi z dochovaných vězeňských dokumentů a tím, jak se autor inspiroval konkrétně ve svých literárních dílech.

V teoretické části bakalářské diplomové práce, v níž se zabýváme významem literární kritiky a úskalími interpretace, čerpáme z děl Ansgara Nünninga, Winfrieda Schulze, Hanse-Gregora Gadamera a Přemysla Blažíčka.

Kromě beletristických děl Jiřího Stránského využíváme v práci teoretické knižní rozhovory, které s Jiřím Stránským vedli novináři Libuše Koubská (*Můžeš-li udělat radost, musíš*) a Jan Lukeš (*Srdcerváč*).

Recenze na díla Jiřího Stránského a následná filmová zpracování jsme čerpali z periodik Literární noviny, Tvar, Mladá fronta Dnes, Lidové noviny, Právo, Film a doba, Práce, Respekt, Revolver Revue, Host a Ladění.

Klíčová slova

Jiří Stránský, spisovatel, recenze, literární kritika, komunistický lágr, rozhovor

Abstract

The bachelor diploma thesis „*Media responses of literary works with the prison theme by Jiri Stransky*“ deals with literary works of Jiri Stransky which are influenced by his staying in Communist prison. The work deals with critical reviews of these literary works and with critical reviews on movies which are based on those literary works. It is based on contemporary reviews published in literary and other periodicals.

A part of the bachelor diploma thesis is an interview with Jiri Stransky about literary criticism, circumstance and conditions of the origins of his works and about his other activities connected with his staying in Communist prison in the fifties. The interview is included in the annex.

Qualitative and quantitative analysis of reviews is included in a practical part of the bachelor diploma. It is preceded by a theoretical part. In the theoretical part we shortly think about the importance of literary criticism but mostly important we explain the conditions that led to the creation of Stransky's work. Thanks documents from The National Archive and from The Archive of Security Forces we can now read about Stransky's arrest and the circumstances surrounding it as well as his 8 years long imprisonment in Communist prisons of fifties in the bachelor diploma thesis. We focus especially on prisons Vojna and Bytiz in Pribram.

In the theoretical part we find some connections between information from prison documents and facts, which writer used in literary works.

In the theoretical part of the bachelor diploma, where we think about literary criticism and interpretation we draw from works of Ansgar Nünning, Winfried Schulz, Hans-Gregor Gadamer and Premysl Blazicek.

Apart from the literary works of Jiri Stransky we also use theoretical book interviews with Jiri Stransky from authors Libuse Koubska and Jan Lukes.

We draw the reviews on Jiri Stransky's works and movie elaborations we draw from newspapers and magazines Literarni noviny, Tvar, Mlada fronta Dnes, Lidove noviny, Pravo, Film a doba, Prace, Respekt, Revolver Revue, Host and Ladeni.

Key words

Jiri Stransky, writes, review, literary criticism, Communist prison, interview

Rozsah práce: 100 361 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 16. 5. 2014

Michaela Rozšafná

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce PhDr. Janě Čenkové, Ph.D. za pomoc a cenné rady při jejím zhotovování. Děkuji také panu Jiřímu Stránskému za obohacující rozhovor a za ochotu přispět ke zpestření mé práce.

Obsah

Obsah.....	9
Úvod	11
1. Literární kritika v souvislosti s díly Jiřího Stránského	12
1.1. Kritika jako pojem.....	12
1.2. Díla Jiřího Stránského s vězeňskou tematikou	14
2. Pobyt Jiřího Stránského v komunistickém lágru.....	15
2.1. Okolnosti doby Stránského pobytu ve vězení	15
2.2. Tematika vězení v literární tvorbě.....	19
2.3. Shrnutí	23
3. Analýza povídkového souboru Šťěstí	24
3.1. Kritická reflexe povídkového souboru Šťěstí.....	27
3.2. Kritika filmových a televizních adaptací	30
3.3. Shrnutí	34
4. Analýza románu Zdivočelá Země a Aukce	34
4.1. Kritická reflexe románů Zdivočelá země a Aukce.....	36
4.2. Kritika televizní adaptace	38
4.3. Shrnutí	41
5. Kritická analýza románu Perlorodky.....	41
5.1. Kritika.....	43
5.2. Shrnutí	44
6. Další tvorba s vězeňskou tematikou.....	45
6.1. Povídačky pro Klárku	45
6.2. Povídačky pro moje Slunce.....	46
6.3. Za plotem.....	47
Závěr.....	50

Summary	51
Použitá literatura.....	53

Úvod

Reflexe literárních děl spisovatele Jiřího Stránského, ve kterých zaznamenal vlastní zkušenosti z pobytu v československých komunistických lágrech padesátých a sedmdesátých let, a následné ohlasy na tato díla, jsem si pro téma diplomové bakalářské práce vybrala z několika důvodů.

Všechna tato díla mě jako čtenářku velmi zaujala, považuji je za literárně hodnotná. Vážím si jich zejména proto, že představují cenný dobový doklad pro současné i budoucí generace.

Zcela se v tomto moje důvody shodují se slovy Jana Lukeše, která pronesl v prologu knižního rozhovoru s Jiřím Stránským *Srdcerváč*: „Jen naše vlastní příběhy, vycházející z naší zkušenosti a zachované v naší paměti, budou také jiným ku prospěchu, protože jen takové mají šanci zmnožit zkušenost všelidskou a přispět k hlubšímu sebepoznání člověka jako takového.¹“

Diplomová bakalářská práce se zaměřuje na díla *Zdivočelá země a Aukce*, *Štěstí*, *Perlorodky* a okrajově také *Za plotem*, *Povídáčky pro moje slunce* a *Povídáčky pro Klárku*. Ve všech těchto dílech je zaznamenáno období věznění Jiřího Stránského, pokaždé však z jiného úhlu pohledu a jinou formou. Mně osobně se v dílech líbí vedle dobového záznamu autorův optimistický pohled na život, který ho i přes všechny útrapy a hrůzy, kterými si v lágrech prošel, nikdy neopustil.

Vzhledem k zamýšlenému rozsahu diplomové bakalářské práce obsahuje pouze recenze a kritiky těchto děl a následných televizních zpracování podle knižních předloh. K ostatním knihám Jiřího Stránského bych se ale ráda v příštích letech vrátila, ideálně při psaní magisterské diplomové práce.

Součástí bakalářské diplomové práce je hloubkový rozhovor s Jiřím Stránským, pro snazší uvedení do kontextu doby jsem zmínila také okolnosti, které vedly k věznění Jiřího Stránského. Čerpala jsem z Osobního vězeňského spisu, který jsem si zapůjčila v Národním archivu ČR a z dokumentů, které mi byly poskytnuty pracovníky Archivu bezpečnostních

---

¹ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 11.

složek. Pokusila jsem se nalézt paralely mezi informacemi v dokumentech a tím, co Jiří Stránský píše ve svých dílech.

Práce je rozdělena na část teoretickou, a posléze uvádím období vězení Jiřího Stránského do kontextu doby, ve které se zamýšlím nad významem literární kritiky a úskalími interpretace literárních textů. Ostatní kapitoly jsou zařazeny v části praktické, kde se zabývám kvalitativní a kvantitativní analýzou recenzí děl Jiřího Stránského.

Rozsah kapitol a počet uvedených recenzí se liší v závislosti na tom, kolik kritiků se vybranými knihami zabývalo.

1. Literární kritika v souvislosti s díly Jiřího Stránského

1.1. Kritika jako pojem

Co člověk to názor. A co dílo, to několik možných interpretací. Literární díla nejsou uzavřené objekty, dají se vykládat různě. Jsou to „duchovní objektivizace, které je třeba neustále znovu interpretovat.“²

Literární kritika je zpravidla text, který pojednává o určitém literárním díle. Autor v ní podrobuje dílo kritickému pohledu, vlastnímu výkladu a interpretaci. „Zaujímá stanovisko a filologicky komentuje exemplární autory.“³

Literární kritici ve svých statích, esejích a recenzích zpravidla posuzují hodnoty a kvalitu daného díla z hlediska všech aspektů. Kritiky by proto měly být objektivní, ačkoli se v nich autoři zpravidla nevyhnou také subjektivnímu dojmům.

Proces kritiky by se měl odehrávat na základě tzv. hermeneutického postupu tj. dovednostem porozumět a pochopit text. Tento postup „je vědecky disciplinovaný, nikoli pouze naivní, řídí se měřítky hermeneutiky jakožto „umění rozumět“.“⁴ Vychází z textové interpretace

---

² NÜNNING, Ansgar. *Lexikon teorie literatury a kultury*. Brno: Host, 2006, s. 415.

³ NÜNNING, Ansgar. *Lexikon teorie literatury a kultury*. Brno: Host, 2006, s. 455.

⁴ NÜNNING, Ansgar. *Lexikon teorie literatury a kultury*. Brno: Host, 2006, s. 347.

literárněvědní a „pomocí subtilních interpretačních postupů se pod povrchem textu odhalují jeho skryté hlubší struktury.“⁵

Literární kritici by měli posuzovat jak sémantickou a gramatickou stránku textu, tak estetickou formu, která do hermeneutiky také v širším smyslu spadá. Svoji roli, která kritika může v interpretaci literárního díla rovněž ovlivnit, hraje i dobový kontext, politická situace a další mimoliterární skutečnosti.

Každý kritik může mít na literární dílo jiný názor, měl by ho však dokázat srozumitelně obhájit a podložit věcnými argumenty. „Odkrývají se autorské intence a poukazuje se na specifické argumentační struktury.“⁶

„Co řekl správně Kant o soudu vkusu – že se od něj očekává všeobecná platnost přesto, že jeho uznání nelze vynutit důvody –, to platí také pro každou interpretaci uměleckého díla.“⁷

Kritik má funkci prostředníka mezi publikem a autorem, měl by vést v patrnosti díla, která nově vyšla, a předkládat o nich čtenářům vlastní komentáře. „Vztah mezi interpretem a interpretovaným dílem je dialogem dvou partnerů.“⁸

Literární kritika v podobě, jaké ji známe nyní, tj. zejména jako novinové a časopisecké recenze a stati, se objevila na počátku osvícenství, u nás v době národního obrození v 19. století.

Určujícím faktorem, díky kterému se mohla rozšířit a dostat úspěchu, byl vznik časopiseckých a literárních žurnálů.

V dnešní době u nás bývají literární kritiky často zpochybňovány a podhodnocovány. „Po 1989 lze sledovat pozvolný úpadek prestiže literární kritiky; její funkce nahrazuje reklama, krátké oznámení a objevuje se nový fenomén: tzv. „PR-recenze“. V daleko větší míře se objevují pokusy vtáhnout kritiku od televize, a tím ji učinit atraktivnější a sdělnější.“⁹

Autorům kritiky je v současnosti vyčítána také nízká odbornost a specializace v daném oboru, přílišná subjektivnost a neschopnost zdůvodnění svých argumentací.

---

⁵ Helmut SCHERER, *Analýza obsahu mediálních sdělení*, In kapitola Úvod do metody obsahové analýzy. Praha: Karolinum, 2004, s. 29.

⁶ Tamtéž.

⁷ GADAMER, Hans-Georg. *Člověk a řeč*. Praha: Oikoymenh, 1999, s. 46.

⁸ BLAŽÍČEK, Přemysl. *Kritika a interpretace*. Praha: Triáda, 2002, s. 329.

⁹ NÜNNING, Ansgar. *Lexikon teorie literatury a kultury*. Brno: Host, 2006, s. 457.

Spisovatel Jiří Stránský si kritiky na svá literární díla příliš k srdci nebere, ačkoli, jak sdělil v knižních rozhovorech *Srdcerváč* a *Můžeš-li udělat radost, musíš*, recenze na svá díla čte.

„Kritické soudy mě obecně nechávají dost chladným. Jsem rád, když mé věci někoho osloví, záporné úsudky se mě ale nijak nedotýkají,¹⁰“ říká. Více mu záleží spíše na názoru dalších spisovatelů. „Tisíckrát důležitější pro mě je, když mi to, co jsem napsal, pochválí třeba Ivan Klíma nebo Ladislav Smoček“¹¹.

Spisovatel také podotýká, že se ho naopak řada kritiků kritizovat neodvážila, a také se nepříliš pozitivně vyjadřuje k současným autorům literárních kritik. „Nemyslím si, že tu máme nějakého nového F. X. Šaldy, který by, když něco kritizuje, také dokázal vysvětlit proč.“¹²

1.2. Díla Jiřího Stránského s vězeňskou tematikou

Převážnou část tvorby Jiřího Stránského tvoří ta, ve které popisuje vlastní zkušenosti a zážitky z komunistického vězení, případně také zážitky ostatních vězňů. Patří do ní zejména román *Zdivočelá země* a její volné pokračování *Aukce*, povídkový cyklus *Šťěstí*, knihy pro děti a mládež *Povídáčky pro Klárku* a *Perlorodky* nebo básnický soubor *Za plotem*.

Ve vyšetřovací pankrácké věznici se Jiří Stránský setkal s dalšími vězněnými spisovateli Janem Zahradníčkem, Františkem Křelinou a Josefem Knapem. Tato setkání potvrdila a dále nasměrovala jeho rozhodnutí stát se spisovatelem. „Byl jsem pevně rozhodnutý, že se stanu spisovatelem, už od svých sedmnácti nebo osmnácti let.“¹³

Většinu děl, která Jiří Stránský publikoval, začal psát už ve vězení. Rukopisy potom posílal ilegálně domů a po návratu je dále zpracoval. „Psát jsem začal na Svatopluku, i když některá témata jsem nosil v hlavě už od vyšetřovací vazby.“¹⁴

---

¹⁰ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 178.

¹¹ Tamtéž

¹² KOUBSKÁ, Libuše. *Můžeš-li udělat radost, musíš*. Praha: Vyšehrad, 2012, s. 90.

¹³ Příloha č. 1. Rozhovor s Jiřím Stránským.

¹⁴ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 79.

Po uzavření tábora Svatopluk u Horního Slavkova, kde byl Stránský vězněn do roku 1955, byl přemístěn do lágru Vojna u Příbrami. Zde se v roce 1956 účastnil takzvané „nudlové stávky“ v reakci na nahrazení fyzického teroru ve vězení útlakem fyzickým, následně byl přemístěn na nedaleký Bytíz, kde strávil zbytek trestu. V táborech Vojna a Bytíz se Stránský věnoval spisovatelství ve větší míře.

Ve všech publikacích spisovatel specifickým a originálním způsobem zachycuje éru komunismu v totalitním Československu, svoji roli v tomto ohledu hraje také období, kdy Stránský dané dílo vytvořil. Například soubor Šťěstí, který obsahuje deset povídek z kriminálu, obsahuje titulní povídku, která vznikla již v pankrácké vyšetřovací stanici, povídku Žabák pojednávající o konkrétním dozorci ve vězeňském lágru, nebo povídku Játra, ve které spisovatel nastiňuje vlastní zdravotní problémy s nedostatkem krvinek po propuštění z kriminálu.

Při druhém věznění v letech 1973 až 1975 už psal Stránský budoucí literární díla přímo v kriminále – především ve vyšetřovací vazbě v Ruzyni, kde měl jako scenárista možnost vykonávat svoje civilní zaměstnání. Pokračoval v omezené míře ale i v místě výkonu trestu, ve věznici na Borech. „Psal jsem jako o život a kromě pohádek, z nichž část později vyšla v knížkách Povídačky pro Klárku a Povídačky pro moje slunce jsem napsal i spoustu dalších textů.¹⁵“

2. Pobyt Jiřího Stránského v komunistickém lágru

2.1. Okolnosti doby Stránského pobytu ve vězení

Jiří Stránský se narodil v Praze dne 12. 8. 1931 otci JUDr. Karlu Stránskému a matce Boženě Stránské, rozené Malypetrové, která byla dcerou agrárního politika Jana Malypetra, jenž byl za první republiky předsedou československé vlády. Jiří Stránský se zároveň narodil s šlechtickým predikátem rytíř ze Stránky a Gerigenfelsu, který zdědil po otci.

Už pro svůj šlechtický původ, významné prvorepublikové „buržoazní“ příbuzné a další okolnosti (například se v rodině Stránských pěstoval skauting) bylo zřejmé, že Jiří Stránský

LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 125.

nebude pohodlný komunistickému režimu, který v Československu v roce 1948 po tzv. „Vítězném únoru“ převzal na 40 let vládu.

S nástupem komunismu se u nás po vzoru Sovětského svazu začaly rozjíždět takzvané politické procesy s osobami nepohodlnými komunistickému režimu, zejména s představiteli církve, šlechty, se zástupci nekomunistických politických proudů (mezi něž se řadili také příbuzní Jiřího Stránského, zejm. dědeček Jan Malypetr), s účastníky nekomunistického fašistického odboje (mezi které patřil otec Jiřího Stránského, vězněný za druhé světové války v koncentračním táboře v Osvětimi), a také s veterány z válečných bojů na západní frontě. Politické procesy zajišťovala státní bezpečnost, a to v rámci tzv. „třídního boje“. Konstruovala a vytvářela obvinění, oběti přitom nutila k přiznání psychickým i fyzickým násilím. „Právní oporou politických procesů se stalo mimo jiné schválení Zákona na ochranu lidově demokratické republiky č. 231/1948 Sb. dne 6. října 1948.¹⁶ „Z politických důvodů bylo popraveno asi 250 osob (z toho jedna žena – Milada Horáková), na 200 tisíc politických vězňů skončilo ve vězeních, desetitisíce z nich v těch nejtěžších.¹⁷ Vedle popravených uvězněných lidí za sebou politické represe 50. let zanechaly také další tisíce lidí, kteří byli nuceně vystěhováni ze svých bytů, vyhozeni ze střední či vysoké školy, internováni v táborech nucených prací nebo kteří přišli o majetek.

Již v roce 1948 byl otec Jiřího Stránského na dva roky odveden do tábora nucených prací. „Rozsudek bohužel nemám, někde se ztratil, ale zněl asi tak, že doktor Karel Stránský, buržoazní právník, se chová tak opatrně, že mu není možné nic dokázat, a proto se odsuzuje na dva roky do tábora nucených prací,¹⁸ vyjádřil se k otcovu nasazení Stránský. Následně rodině Stránských komunisté zkonfiskovali vilu v Praze na Hanspaulce, Stránského bratra Jana vyhodili ze školy a v roce 1950 pak ani Jiřího Stránského nepustili ke složení maturitní zkoušky na gymnáziu.

---

¹⁶ [online: <http://www.myjsmetonevzdali.cz/temata/nastup-komunismu-a-padesata-leta/politicke-procesy#sthash.htgkPW6V.dpuf>]. [cit. 2014-02-19].

¹⁷ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA Pavel a ORSÁG Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 132.

¹⁸ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 34.

V roce 1952 narukoval Stránský k takzvaným „pétépákům“ neboli pomocným technickým praporům.

Mezitím, v roce 1950, oslovil Stránského majitel kdysi soukromé inzertní firmy, později ředitel státního podniku Čedok-Propag František Šilhart s tím, zda by vstoupil do jeho ilegální protikomunistické organizace. Stránský to odmítl, přesto se měl ale tři roky nato kvůli Šilhartovi dostat do vězení.

V roce 1951 přešel přes československé hranice tzv. „vlak svobody“ s několika uprchlíky. Jak sdělil Jiří Stránský v rozhovoru Srdcerváč, „ukázalo se, že tu akci organizovala ilegální skupina Františka Šilharta spolu s lidmi z Karlových Varů.¹⁹“ Vzápětí celou skupinu zatkli, František Šilhart dostal trest smrti, „a když požádal o milost, řekli mu, že aby ji dostal, musí sám nejdřív něco nabídnout. A on nabídl třináct příběhů o třinácti svých spolupracovnících ze zaměstnání.²⁰“ Byl mezi nimi také Jiří Stránský, pro kterého si 16. ledna 1953 přijely jednotky StB do Janovic nad Úhlavou, kde sloužil u PTP. „Pár kilometrů za Janovicemi stál na silnici tatraplán, vrazili mi do boku pistoli, nařídili mi, abych si do něho přisedl, a tam už mi nasadili pouta.²¹“ Ve zprávě o zatčení Jiřího Stránského, kterou vypracoval jistý náčelník Minařík, se píše, že Jiří Stránský se při převozu „choval velmi drze a sebevědomě.²²“

Následně – jak se píše ve zprávě o zatčení – provedli dne 19. ledna 1953 příslušníci StB také domovní prohlídku Stránského tehdejšího bydliště v Záhoří u Mělníka. Podle dokumentu se zde našly nacistické knihy a publikace jako Nesmrtelný národ od Kamila Krofty nebo Budování státu od Ferdinanda Peroutky. Naopak zde StB nenašla žádný svazek literatury socialistické. „Podle těchto knih lze soudit, že celá rodina propaguje západní demokracii a kulturu,²³“ píše se v dokumentu. Státní bezpečnosti neušla v bytě Jiřího Stránského ani krabice s odznaky skautských organizací s nápisem „JAMBOREE“.

---

¹⁹ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 45.

²⁰ Tamtéž

²¹ Tamtéž

²² Archiv bezpečnostních složek. Stránský Jiří – zpráva o zatčení, V_343_MV, 16. 1. 1953 Krajská správa StB Praha – V. odbor, s. 2.

²³ Archiv bezpečnostních složek. Stránský Jiří – zpráva o domovní prohlídce, V_343_MV, 19. 1. 1953 Krajská správa StB Praha – V. odbor, s. 1, 2.

Do 30. července 1953 pobýval Stránský ve vyšetřovací vazbě – nejprve v Praze v Bartolomějské ulici, poté na Pankráci. Odsouzen byl soudem na osm let za velezradu poté, co se musel pod fyzickým nátlakem doznat k trestné činnosti. Samotnou výpověď zachycuje Protokol o výpovědi Jiřího Stránského, který je dochován v Archivu bezpečnostních složek.

Jako polehčující okolnost ke spáchání činu označil soud Stránského mladistvý věk, a proto mu snížil „trest odnětí svobody pod dolní hranici zákonné sazby²⁴“.

„Obviněný Stránský se trestného činu dopustil ve věku blízkém mladistvých, a je zde tedy naděje, že i kratší trest postačí k jeho nápravě,²⁵“ stanovil verdikt soudu. Součástí trestu osmi let odnětí svobody bylo také zabavení majetku a pětileté odnětí občanských práv.

Jiří Stránský byl odsouzen spolu s dalšími dvěma údajnými členy protistátní skupiny – Ladislavem Bezpalcem a Zdeňkem Podrackým.

Ladislav Bezpalec měl dle žaloby v září 1950 napojit Jiřího Stránského na Františka Šihlarta, „aby tak zprostředkoval vyslání zrádce do západního Německa, kde se měl u nepřátelské zpravodajské služby zaučiti v obsluze vysílačky“²⁶. Koncem října měl pak Stránský od obviněného Ladislava Bezpalice převzít plán vojenského objektu důležitého pro obranu republiky a slíbit, že zprostředkuje jeho dodání do zahraničí, tedy „nepřátelské zpravodajské službě“²⁷.

Dohromady se podle rozsudku tito tři obvinění „spolčili navzájem, jakož i s dalšími osobami, aby se pokusili zničit, nebo rozvrátit lidovědemokratické zřízení a společenský řád republiky, které jsou zaručeny ústavou.“²⁸

Původně měl být Jiří Stránský obviněn také z trestného činu vyzvědačství, kterého se měl dopustit „tím, že převzal od obviněného Bezpalice zprávu o jistém vojenském objektu, aby ji

---

²⁴ Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Obvinění jménem republiky, 10. 7. 1953 Krajský soud Praha, s. 7.

²⁵ Tamtéž

²⁶ Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Obvinění jménem republiky, 10. 7. 1953 Krajský soud Praha, s. 2.

²⁷ Tamtéž

²⁸ Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Obvinění jménem republiky, 10. 7. 1953 Krajský soud Praha, s. 7.

doručil cizí moci.²⁹ Z této obžaloby byl nicméně podle Rozsudku krajského soudu v Praze ze dne 10. 7. 1953 nakonec zproštěn – soud to odůvodnil tím, „že obviněný Stránský ve skutečnosti prý neměl v úmyslu předati získané zprávy dále cizí moci.“³⁰

Na Pankráci strávil po rozsudku Jiří Stránský několik týdnů jako zedník a obkladač na hospodářském dvoře, stejnou profesi vykonával několik dní i v Ilavě na Slovensku, v Leopoldově, v Uherském Hradišti a na Mírově. Poté se ocitl zpátky na Pankráci a na konci září roku 1953 byl převezen na tábor Vykmánov na Jáchymovsko. Pár dnů nato byl dále převezen na tábor Svatopluk u Horního Slavkova, kde zůstal až do května 1955, kdy byl tento lágr zrušen. Trest následně Stránský vykonával na táborech Vojna a Bytíz u Příbrami.

Ve výkonu trestu měl být Stránský do 16. ledna 1961, nakonec byl ale propuštěn na základě amnestie prezidenta Antonína Novotného k 9. květnu 1960.

Zatčen byl poté znovu ještě na dva roky v normalizačním roce 1973.

2.2. Tematika vězení v literární tvorbě

V příbramských lágrech Vojna a Bytíz se Jiří Stránský několikrát, jak se později objevuje i v literárních dílech, provinil kázeňským přestupkem. Dne 4. února 1959 například obdržel pětidenní trest korekce proto, „že ze zdejšího NPT Bytíz udržoval nedovolený písemný styk se svými příbuznými.“³¹ Navíc, jak se píše v Hlášení ke kázeňskému řízení z téhož dne, Stránský toto obvinění popírá „i přesto, že je ze styku usvědčován spoluodsouzenými“³².

Motiv trestu korekce, který Jiří Stránský několikrát zažil v příbramských lágrech, se několikrát objevuje například v pokračování románu Zdivočelá země Aukce. „Na šachtách vládly snad ještě tvrdší poměry než na Jáchymovsku. Rasovina. Normy vyšroubované do nesmyslna. (...) Tresty za neplnění tvrdé jak křemen – korekce v jakémsi bunkru, v němž se nedalo ani narovnat, ani pořádně dýchat. A třeba na třicet dní. Nahoře na bunkru stála

---

²⁹ Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Obvinění jménem republiky, 10. 7. 1953 Krajský soud Praha, s. 7.

³⁰ Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Obvinění jménem republiky, 10. 7. 1953 Krajský soud Praha, s. 8.

³¹ Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 4. 2. 1959.

³² Tamtéž

obrovitá cementová socha horníka (připomínající kdekoho). Dostat se pod něj si každý rozmyslel.³³

Dalšího nepovoleného chování se Stránský dopustil 5. února roku 1958, kdy se „zdržoval po vyhlášení večerky na baráku „J“³⁴, ačkoli byl ubytovaný na baráku „H“ a barák „J“ navíc neopustil ani po upozornění příslušníka.

Na baráku „J“ se přitom Stránský nedovoleně zdržoval už půl roku před tím, konkrétně 25. července 1957. Dozorci po něm navíc požadoval vydání stravenky, kterou odmítl poskytnout, „přesto, že ji měl u sebe“³⁵, jak vyšlo najevo záhy po osobní prohlídce. Trest zněl v tomto případě opět pět dnů korekce.

Dne 7. prosince roku 1956 Stránský nedodržel při přechodu na pracoviště „jednotný krok“ s ostatními vězni. Za to mu byla udělena ústní důtka.

Dne 21. března 1956 byl Jiří Stránský předvolán ke kázeňskému řízení za to, že „používá teplákovou bundu s límcem, což je pro odsouzené zakázáno“³⁶. Dostal za to také ústní důtku. Stejný trest mu byl uložen i 11. října 1956, kdy se provinil tím, že spal po budíčku.

„V kriminále, protože jsem byl nevymáchaná huba a každou chvíli se ozýval, býval jsem každou chvíli v korekci, u mého jména měli vykřičníky,³⁷ říká Jiří Stránský v knižním rozhovoru s Libuší Koubskou *Můžeš-li udělat radost, musíš*. Popisuje tu také, že desetidenní pobyt v korekci byl děsivý – v zimě se tam netopilo a vězeň dostával základní dávku jídla pouze jednou za tři dny.

Ve dnech 4. až 9. července 1955 se Jiří Stránský v táboru Vojna zúčastnil spolu s dalšími vězni hladovky a hromadné stávky. Ve Stránského dílech je tato akce označována jako tzv. „nudlová aféra“. „Tato organizovaná akce odsouzených směřovala k rozsáhlému narušení pořádku a narušení provozu podniku důležitého pro obranu státu,³⁸ píše se v Hlášení ke

---

³³ STRÁNSKÝ, Jiří. *Zdivočelá země, Aukce*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 1997, s. 707.

³⁴ Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 5. 2. 1958.

³⁵ Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 25. 12. 1957.

³⁶ Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 21. 3. 1956.

³⁷ KOUBSKÁ, Libuše. *Můžeš-li udělat radost, musíš*. Praha: Vyšehrad, 2012, s. 41.

³⁸ Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 19. 7. 1955.

kázeňskému řízení z 19. července 1955. Tento argument spolu s uvedením dalších kázeňských přestupků komunističtí představitelé použili při posuzování žádosti o milost, o kterou zažádali „zvenku“ otec a matka Jiřího Stránského. Jak se píše v posudku, „trest na jmenovaného neplní výchovného účelu³⁹“, a kvůli důvodům uvedeným v posudku tak není doporučeno jeho vyřízení žádosti o podmíněčné propuštění, „neboť neskýtá záruku, že by v případě svého propuštění vedl řádný život.“⁴⁰

O „nudlové stávce“, několikadenní vzpouře vězňů, vypráví Jiří Stránský Libuši Koubské. „Začalo to tím, že nám zostřili buzeraci, museli jsme po vyfárání z dolů si chodit pro jídlo po pěticích a paradeschrittem.“⁴¹ K jídlu dostávali vězni nepoživatelné nudle, které odmítli, večer je však dostali znovu. Když se tak stalo potřetí, zakázal vězňům báňský hejtman fárat, protože už nejedli dvacet čtyři hodin. Nudlová stávka je zmíněna také v povídce Bumerang v souboru Šťěstí i v kapitole Léto 1951 – jaro 1960 v románu Aukce. „Druhý den byly k obědu jen nudle posypané směsí cukru a perníku páchnoucí plesnivinou. Kvůli tomu nemělo cenu extra se oblékat a jít si pro to jak na cvičáku.“⁴²

V dílech, kde Jiří Stránský používá motivy ze svého vězení, se objevuje také jeho vlastní zkušenost se zraněním ve výkonu trestu. Například 7. ledna roku 1956 ve 20 hodin se na Stránského v šachtě č. 1 na lágru Vojna sesunula hornina poté, co „lamač navrtával díry pro odpal“⁴³. Jak se píše v dokumentu Ohlášení úrazu, Stránský při tom utřil tržnou ránu do čela a také otřes mozku. Stejný úraz utrpěl i jeho románový hrdina Antonín Maděra. „Za čtrnáct dní se Maděrovi při vrtání utrhla přímo nad hlavou obrovská flec (veliký kus otřesem odlouplé skály), a skalpovala mu kus čela. Probral se až nahoře na povrchu, a myslel, že oslepl – kůže z čela mu však jenom přepadla přes oči.“⁴⁴

---

³⁹ Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Posudek k milosti, 15. 1. 1957.

⁴⁰ Tamtéž

⁴¹ KOUBSKÁ, Libuše. *Můžeš-li udělat radost, musíš*. Praha: Vyšehrad, 2012, s. 63.

⁴² STRÁNSKÝ, Jiří. *Zdivočelá země, Aukce*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 1997, s. 708.

⁴³ Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Ohlášení úrazu, 7. 1. 1956.

⁴⁴ STRÁNSKÝ, Jiří. *Zdivočelá země, Aukce*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 1997, s. 708.

Poranění utrpěl Stránský podle protokolu o hlášení úrazu rovněž při práci na Pankráci dne 17. srpna 1953 při výkopu vodovodu. „Při práci na výkopu poranil si levou nohu na plosce, rezatým hřebíkem.“⁴⁵

I v několika dalších pasážích románů *Zdivočelá země* a *Aukce* jsou patrné osobní vzpomínky a zážitky Jiřího Stránského. Například v popisu fyzického mučení hlavní postavy Antonína Maděry ve vyšetřovací vazbě čerpal spisovatel z vlastní zkušenosti tak, jak si na bití sám pamatuje. Také on byl navíc v padesátých letech zatčen, aniž by věděl za co.

Přiznat k trestné činnosti se za každou cenu, pokud nechtěl být zcela ubit, ale musel, jak je patrné i ve *Zdivočelé zemi* – ve scéně, kde profesor Chvojík, kterého ztvárnil herec Vladimír Ráž, rozmlácenému Maděrovi radí, že se k něčemu musí přiznat.

V románu se objevuje také moment, kdy Antonín Maděra může být propuštěn z lágru před vypršením trestu. Podmínkou je ale podepsání žádosti o milost, což hrdina odmítne. I to se Stránskému stalo, o tom, že sedí zbytečně, ho zpravil doktor Metlička po pěti a půl letech vězení. „Naštěstí na rozdíl od Ilonky ve *Zdivočelé zemi* maminka i moje budoucí nevěsta nesly moje rozhodnutí s porozuměním.“⁴⁶

V táboře Vojna se Jiří Stránský kromě jiných setkal s esejistou a filozofem Jiřím Krupičkou, kterého Stránský podle vlastních slov stále „ctí za svého učitele“⁴⁷ a považuje jej za životní vzor. V televizním zpracování *Zdivočelé zemi* ho představuje spoluvězeň Antonína Maděry profesor Chvojík. S Krupičkou se Stránský setkal v lágru Vojna u Příbrami, kde společně zažili mimo jiné již zmíněnou „nudlovou aféru“. „Shodou okolností jsme spolu bydleli v jediném baráku, který tam zůstal dodnes a je z něj skansen.“⁴⁸

V první povídce z cyklu *Šťěstí* použil Stránský motiv, který také sám zažil poté, co ve vazbě na Pankráci čekal na soudní proces a transport do výkonu trestu. „Hlavní můj zločin měl spočívat v tom, že jsem měl zhotovit a dodat plány tajného muničního skladu v nějakém

---

⁴⁵ Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 17. 8. 1953.

⁴⁶ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 65.

⁴⁷ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 128.

⁴⁸ KOUBSKÁ, Libuše. *Můžeš-li udělat radost, musíš*. Praha: Vyšehrad, 2012, s. 63.

dutém vrchu,⁴⁹ popsal v knižním rozhovoru Srdcerváč Jiří Stránský skutečnost, ze které využil motiv v povídce Štěstí. Jak v rozhovoru popisuje, vzpomněl si poté, že se může jednat pouze o plánek cesty do jedné tiskárny, a tak se snažil vyšetřovatele a soudce přesvědčit, že plánek má, pouze se mu ztratil. „Jak to popisuji ve Štěstí, našel jsem ho až já sám v učebnici španělštiny, když mě dávno po rozsudku transportovali na Slovensko.⁵⁰“

Ve Štěstí se odrazilo rovněž Stránského setkání s legendárním hokejovým brankářem československého mužstva Bohumilem Modrým, taktéž vězněným komunisty, na takzvaném hospodářském dvoře na Pankráci, místě, které bylo považované za prominentní, a kam správa věznic umisťovala vězně odborných profesí jako architektky, stavaře nebo projektanty. V povídce o tom vypovídá setkání Luboše s Tomem.

Na tomto hospodářském dvoře, kam se Stránský díky vědomému lhaní dostal (řekl vyšetřovatelům, že je zedník a obkladač), se také vzápětí ošklivě zranil (jak už je zmíněno výše, poranil si hřebíkem levou nohu) a dostal se na pankráckou ambulanci. O tamním pobytu je ve Štěstí popsána povídka Apartmá.

V povídce Játra musejí hlavního hrdinu Radka Musila, kterému chybějí červené krvinky, v jednu chvíli přivádět k životu injekcí do srdce. Nato ho přeřadí z důlní práce na povrch haldy k obsluze transportéru. I to jsou osobní zkušenosti Jiřího Stránského. „Ještě i po návratu na svobodu jsem měl o dvě stě tisíc červených krvinek méně, než je smrtelná hranice.⁵¹“

2.3. Shrnutí

Jiří Stránský byl ve vykonstruovaném politickém procesu v roce 1953 odsouzen za trestný čin velezrady na 8 let vězení. Do roku 1960, kdy byl propuštěn na základě prezidentské amnestie, vystřídal několik komunistických lágrů od Vykmanova u Jáchymova až po tábory Vojna a Bytíz u Příbrami. Znovu uvězněn byl ještě na více než dva roky v roce 1973.

---

⁴⁹ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 61.

⁵⁰ Tamtéž

⁵¹ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 78.

Zážitky a osobní zkušenosti z vězení zúročil Jiří Stránský ve své literární tvorbě, díky které zůstane dnešním i budoucím generacím zachováno přímé svědectví o tom, jak komunistický režim nakládal s nepohodlnými osobami.

Záznamy o pobytu Stránského ve vězení jsou dochované a přístupné v Národním archivu a v Archivu bezpečnostních složek. V Osobním spise Jiřího Stránského jsou uloženy záznamy o jeho obvinění, soudním líčení i samotném pobytu ve vězení. Dochovaly se například zápisy o kázeňských prohrěšcích Stránského, za které byl trestán mj. důtkami nebo pobyt v korekci. Součástí osobního spisu jsou také doklady o úrazech, které Stránský v lágru prodělal. O většině těchto zážitků se Jiří Stránský ve svých dílech zmiňuje. Knižní hrdinové prožívají podobné osudy, jaké on sám zažil, zejména to platí pro hlavní postavu románu *Zdivočelá země* Antonína Maděru nebo pro hrdiny, kteří vystupují v povídkách v souboru *Šťestí*.

V obou dílech Stránský zachytil také další vlastní zkušenosti z vězení, píše například o fyzických násilnostech, kterými státní bezpečnost nutila oběti k přiznání k vykonstruovanému obvinění. Ve *Zdivočelé zemi* vystupuje například také postava profesora Chvojíka, který představuje filozofa a esejistu Jiřího Krupičku, se kterým se Jiří Stránský sešel v lágru Vojna u Příbrami.

3. Analýza povídkového souboru *Šťestí*

Cyklos povídek napsal Jiří Stránský v 60. letech 20. století. Jeho základ – pět povídek *Šťestí*, *Bumerang*, *Balík*, *Játra* a *Uniforma* – vznikl jako námět na povídkový film, ke kterému Jiřího Stránského vybídl režisér a scenárista Ivan Passer. Z něho však nakonec pro politický kontext sešlo. „Barrandovská dramaturgie s nimi šla za tehdejším ústředním ředitelem Čs. filmu Aloisem Poledňákem. Poledňák byl bývalý svazácký funkcionář, nicméně na svém místě v průběhu šedesátých let pomáhal ve filmu liberalizovat poměry. Když si ale povídky přečetl, dostal prý málem infarkt a okamžitě prohlásil, že tohle tedy ne,“⁵² popisuje Jiří Stránský.

V roce 1966 proto Stránský povídky poskytl nakladatelství *Mladá fronta*, kde vyšla ve stejném roce mimo jiné například knížka Karla Pecky *Úniky*, která rovněž obsahuje povídku

---

⁵² LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 95.

na vězeňské téma. „Když je (povídky) mí přátelé četli, zjistili, že výsledek už má blíž k literatuře než k filmu, a tím víc mě nutili, abych rukopis někde uplatnil.“⁵³

V roce 1968 se v nakladatelství soubor Šťěstí rozhodli publikovat, vyjít měl v edici Mladé cesty. Jiří Stránský se ale rozhodl o vydání pozdržet, a kvůli tomu nakonec soubor vůbec publikován nebyl. „Literatura z koncentráků začala vycházet ve větším množství, psal kdekdo a já měl najednou pocit, že je toho příliš,⁵⁴“ popisuje důvod pozastavení vydání Stránský.

Z důvodu nastolené normalizace byl leden 1970 pro vydání knihy popisující dění v komunistických lágrech pozdě, a tak bylo dílo odsouzeno k likvidaci. „V roce 1969 ještě byla vydána například Švandrlíkova humoristická kniha Černí baroni (...) Nebyl ovšem již vydán nakladatelstvím původně plánovaný Škvoreckého Tankový prapor, byla rozmetána sazba Filipovy prózy Blázen ve městě a nebylo distribuováno vydání vězeňských povídek Jiřího Stránského Šťěstí.⁵⁵“

Mezitím vyšly dvě povídky ze Šťěstí alespoň v časopise Plamen – v srpnu roku 1968 Uniforma, v prosinci téhož roku Balík.

Kompletně byl cyklus vydán až v roce 1991 v nakladatelství Hejkal, původních pět povídek bylo rozšířeno o další dvě – Apartmá a Hrdinové. Poté vyšlo Šťěstí znovu ještě v roce 1997 v nakladatelství Panorama spolu s dalšími třemi povídkami Citrón, Žabák a Legendy.

Podle povídky Bumerang z tohoto souboru natočil režisér Hynek Bočan v roce 1996 stejnojmenný film. V roce 1998 dostal ocenění Stříbrná holubice Mezinárodní katolické asociace pro rozhlas a televizi na 38. mezinárodním televizním festivalu v Monte Carlu. Hlavní roli ztvárnil herec Jiří Schmitzer, který dostal za výkon cenu Trilobit od Českého filmového a televizního svazu a také v roce 1998 Českého lva. Jiří Stránský za námět a scénář k Bumerangu dostal v roce 1998 Cenu Nadace Český literární fond.

---

⁵³ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 95.

⁵⁴ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 107.

⁵⁵ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945 - 1989: IV. 1969 - 1989*. Praha: Academia, 2008, s. 387.

Snímek Kousek nebe pak podle povídky Štěstí zfilmoval v roce 2005 Petr Nikolaev, filmů Uniforma a Žabák se v roce 2001 ujal stejně jako v případě Bumerangu Hynek Bočan. Podle povídky Uniforma navíc napsal v šedesátých letech Jaroslav Dietl divadelní hru, už tehdy ji chtěl režisér Miloš Forman využít rovněž k filmové adaptaci. „Zejména do začátku roku 1970 jsem byl jako scenárista na roztrhání. Miloš Forman chtěl točit Uniformu, pro Františka Vlácilu jsem napsal Bumerang jako televizní inscenaci,⁵⁶“ popisuje Stránský.

Povídka Balík se objevila ve třináctém díle Zdivočelé země, do sedmnáctého dílu televizního seriálu pak Stránský zakomponoval povídku Apartmá. V osmnáctém a devatenáctém díle Zdivočelé země použili tvůrci povídku Žabák.

V povídkách líčí Stránský rub a líc komunistického vězení – kromě útlaku a bezpráví vězňů popisuje také světlejší, optimistické chvíle vězeňského pobytu v komunistickém lágru.

Celý cyklus zahajuje titulní povídka Štěstí o vězni Lubošovi Příhodovi, který čeká na transport do pracovního tábora. Setká se tu s mladou pradlenou, do které se zamiluje. I přes značnou nesvobodu komunistického vězení se spolu přes mnohé překážky scházejí a nacházejí společné kousky štěstí.

Povídka Bumerang je situována do zimy roku 1958 a pojednává o bývalém komunistickém veliteli, který se sám dostává do vězení k práci v uranových dolech. Tato situace nastala jako ohlas odhalení krutých Stalinových represí v Sovětském svazu. Bývalého velitele se jeden ze spoluvězňů snaží uchránit před kolektivním odsouzením ostatních.

V povídce Apartmá autor vypráví o pobytu vězně na marodce, v čistém, klidném a v podstatě „vysněném“ prostředí oproti pracovnímu táboru. Postupem času ale dostane k tomuto prostředí odpor, vrací se mu myšlenky na domov, trápí ho noční můry a chce zpět mezi „své“ mukly.

Povídka Balík se odehrává o Vánocích a skupinka vězňů se v ní pokusí dostat do lágru balík s léky a potravinami pro spoluvězně Mílu, který trpí tuberkulózou. Zápletku a hlavní problém

---

⁵⁶ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 118.

představuje koridor, kde chodí dozorcí, přes který musí balík přehodit. Vězni však hod nezvládnou a balík skočí v zamřížovaném střeženém prostoru.

Povídka Játra vypráví o vězni Radku Musilovi, který má vlivem uranu nedostatek červených krvinek. Je proto přemístěn k venkovní práci – na haldu, kde se setká s civilní pracovnící Květou. Dvojice se do sebe zamiluje.

Hlavním hrdinou povídky Uniforma je Mirek, který je v pracovním táboře řízen dle vojenské hodnosti vězňů. Dostane se do cely ke generálu Simkovi, který považuje dodržování vězeňského režimu za svoji povinnost a každý příkaz od bachaře za vojenský povel.

3.1. Kritická reflexe povídkového souboru Štěstí

Jan Lopatka v Literárních novinách oceňuje Jiřího Stránského jako vyrovnaného a promyšlejšího prozatéra, který v povídkách dává pozor na užití mezních situací. „Všimněte si jen, jak v povídce Játra opatrně a diplomaticky stylizuje krajní situaci rozrušení.⁵⁷“ Lopatka se také zamýšlí nad rolí vězeňské literatury u nás a Jiřího Stránského ve stati srovnává se spisovatelem Karlem Peckou a Evou Kantůrkovou. Píše, že se všichni tři „setkávají v tom, že poukážou na smysl slova ve významu uchované štafety. V tomto bych viděl základní stopu české vězeňské literatury související především s padesátými léty. Objevuje se tam tato stopa nejen jako spona vnější prozatérské konstrukce, ale i jako stálý nutkavý motiv existenciálního pohybu a pobytu hrdinů.⁵⁸“

Kladně hodnotí Štěstí i Vladimír Píša v periodiku Tvar. Cyklus povídek označuje za ediční počín – „vydání mimořádně cenné, objevené nebo jinak překvapivě hodnotné knihy⁵⁹“. U Stránského díla se to podle Píši navíc děje na první pohled nenápadně, bez jakékoli reklamy. Za ediční počín neoznačuje recenzent Štěstí jen díky tematice „československého Gulagu 50. let⁶⁰“, která je vlastní i spisovatelům jako Karel Pecka, Jiří Mucha nebo Jiří Hejda, ale také

---

⁵⁷ LOPATKA, Jan. Štěstí. *Literární noviny*. 1991, č. 17, s. 4

⁵⁸ LOPATKA, Jan. Štěstí. *Literární noviny*. 1991, č. 17, s. 4

⁵⁹ PÍŠA, Vladimír. Štěstí v neštěstí. *Tvar*. 1991, č. 19, s. 15

⁶⁰ Tamtéž

díky objektivnímu Stránskému přístupu a výslednému stylu. „Jakkoli je samo prostředí syrové, postavy vězňů, bachařů, dělníků atd. bezesporu důkladně odpozorované a jednotlivé příhody zřejmě autentické, je autor v jistém smyslu lyrikem hledajícím okamžiky štěstí, lásky, naděje, solidarity.⁶¹“

Na příkladu první povídky Štěstí vyzdvihuje Vladimír Piša Stránského mistrné vystižení atmosféry nočního přesunu zamilované dvojice i symbolickou tečku za láskyplným příběhem, kdy se spisovatel dokázal vyhnout nadsázce a citlivému popisu. Čistota, harmonie a nesnadná zapomenutelnost spojuje podle kritika většinu povídek ve Štěstí, zejména jsou pak patrné v závěrečné povídce Uniforma. „Vedle výborné pointy příběhu je stejně zdařilý také druhý plán povídky a nepřehlédnutelný filozofický podtext.“⁶²

Za vynikající označuje povídky ze souboru Štěstí Vladimír Novotný v Mladé frontě Dnes. Srovnává je také s díly Karla Pecky, která rovněž v naší literatuře líčí „gottwaldovské koncentráky“ (především romány Horečka, Veliký slunovrat a Motáky nezvěstnému). Novotný shledává Stránské povídky z knihy Štěstí „mnohem kompaktnější než rané práce Karla Pecky⁶³“, a to v kompozici, kresbě postav a hlavně „autentickém uměleckém postizení světa vězňů padesátých let⁶⁴“. I když je podle Novotného Jiří Stránský při psaní v podstatě krutější a bezohlednější, dokáže prosvítit příběhy dřívějšího temného prostoru paprskem naděje a světla. Recenzent je přesvědčen, že Štěstí je tvůrčím dokumentem o opravdovém lidství v době zla a násilí.

Vladimír Novotný se ke Štěstí vyjádřil také v Lidových novinách. Zde však vyzdvihuje především okolnosti vydání díla, či spíše nevydání v šedesátých letech. Autor tu zmiňuje například vzpomínky manželky spisovatele Bohumila Hrabala, která v próze Proluky vypráví o tom, jak zachránila část nákladu této povídkové knihy, kterou přivezli k sešrotování do Sběrných surovin, kde pracovala. „A teď, když si můj muž přijel pro vysavač, přivezli skoro sto knížek, Štěstí se ta knížka jmenovala a napsal ji Stránský... Povídám, hele, kdo to je ten

---

⁶¹ PIŠA, Vladimír. Štěstí v neštěstí. *Tvar*. 1991, č. 19, s. 15

⁶² Tamtéž

⁶³ NOVOTNÝ, Vladimír. Šťastná sedmička. *Mladá fronta Dnes*. 1991, č. 54, s. 4.

⁶⁴ Tamtéž

Stránskej? A co to je, to jeho štěstí? A můj klenot okřál... Jé, to mi sem poslal sám pámbů,⁶⁵“ píše Hrabal slovy svojí ženy Elišky v autobiograficky laděné knize *Proluky*. „A tak že můj muž přijel do Sběrných surovin, vyndali jsme ten starý vysavač a do toho velkého kabeláče jsme nandali Štěstí, všech těch sto knížtiček se tam vešlo... a vyjeli jsme do Karlína.⁶⁶“ U benzinové stanice v Karlíně tehdy Jiří Stránský pracoval, a manželé Hrabalovi mu k ní stovku výtisků Štěstí přivezli. Podle popisu v knize mu tím udělali velkou radost. „Pan Stránský vyběhl od svého saaba a křičel a zvedal ruce, obíhal pumpu, všichni se na něho dívali, že se zbláznil,⁶⁷“ popisuje Stránského spontánní nadšení Hrabal.

Vladimír Novotný ve své recenzi rovněž zdůrazňuje, že Bohumil Hrabal pokládá Štěstí za „naši nejlepší poválečnou knihu a nic umělecky přesvědčivějšího z muklovského světa u nás opravdu nevyšlo.⁶⁸“

Vedle Novotného srovnává Štěstí s jinými díly z komunistických lágrů jiných autorů také Jan Lukeš. Nesouhlasí přitom s tvrzením Vladimíra Novotného o tom, že „nic umělecky přesvědčivějšího z muklovského světa u nás opravdu nevyšlo.“ Podle Lukeše je největší slabinou povídek to, co je naopak v myšlenkové a etické rovině jejich hlavní předností. „Klíč je hned v názvu: o hluboký prožitek štěstí vyvolaný nepatrnými drobnostmi, na svobodě možná zcela přehlédnutými, nejde jen v titulní povídce, ale vlastně i ve všech ostatních.⁶⁹“ Podle Lukešova mínění se však v kriminále se dalo přežít nejen díky světlým okamžikům citu, lásky a zdravému rozumu. Jiří Stránský podle jeho slov ale vyznává filozofii, která prověří lidské kvality za pro člověka nepřejících okolností. Zádrhel shledává Lukeš v tom, že „Stránský je natolik uhranut svou potřebou učinit čtenáře účastna na tomto osvobodivém poznání, že pak už jen nedostatečnou pozornost věnuje pozadí, na němž jej prezentuje⁷⁰.“ Lukeš píše, že štěstí je v knize obsazeno nadmíru, a čtenář tak může získat pocit, že komunistický lágr vlastně až tak hrozný nebyl. Z toho důvodu je podle Lukeše důležité číst

---

⁶⁵ HRABAL, Bohumil. *Proluky*. Praha: Mladá fronta, 2004, s. 156.

⁶⁶ HRABAL, Bohumil. *Proluky*. Praha: Mladá fronta, 2004, s. 157.

⁶⁷ HRABAL, Bohumil. *Proluky*. Praha: Mladá fronta, 2004, s. 158.

⁶⁸ NOVOTNÝ, Vladimír. Šťastná sedmička. *Mladá fronta Dnes*. 1991, č. 54, s. 4.

⁶⁹ LUKEŠ, Jan. Štěstí bez pozadí. *Lidové noviny*. 1991, 3. 5., s. 9.

⁷⁰ Tamtéž

povídkový soubor Štěstí v kontextu s dalšími prózami na stejné téma, ve kterých je kontext bestiality a zoufalství zobrazen důsledněji. „Pak tím lépe vyniknou Stránského mužné charaktery, v nichž se často jaksi brubakerovsky přitažlivě snoubí fyzická síla s duševní nezlomností.⁷¹“

3.2. Kritika filmových a televizních adaptací

Několik recenzentů se v roce 2005 vyjádřilo k filmu Kousek nebe, který na motivy povídky Štěstí zrežíroval Petr Nikolaev. Scénář ke snímku napsal Jiří Stránský.

V deníku Právo recenzentka Věra Míšková chválí, že se tvůrci filmu soustředili na život v kriminále, a přitom situace doby do snímku zvenčí proniká jen natolik, „aby ji charakterizovala, ale aby přitom nevznikl politický plakát⁷²“. Pozitivně shledává autorka textu i dobře napsané postavy, které odlehčují dramaticnost, mají humor, nadhled a tímto kontrastem vystihují situaci.

Nedostatky ve scénáři jsou podle Míškové například v nepřesvědčivých podmínkách pro rozvíjení vztahu hlavních protagonistů. Dívka se totiž s mladíkem setkává často a snadno, ačkoli žijí v prostoru přísně oddělující ženy od mužů. To podle autorky platí „i v poněkud překotném závěru, k němuž dochází mnohem víc z vůle scenáristů než z logiky věci.⁷³“ Veškeré scenáristické „zádrhele“, jak píše Míšková, však Nikolaev překryl klidnou, precizní režii a dobrou prací s načasováním emotivních scén. K tomu mu podle recenzentky napomohly i silné herecké výkony.

Recenzentka Lidových novin Darina Křivánková chválí na filmu poctivost, upřímnost a emocionální naplněnost. Tyto vlastnosti pak podle ní násobí výpovědní hodnotu svědectví o komunistických zločinech. „Petr Nikolaev se ujal scénáře Jiřího Stránského pokorně, leč razantně, se snahou sdělit toho o životě v komunistickém kriminále co nejvíce, a přitom se vyhnout prvoplánovostem a polopatismům⁷⁴“. Autorka vyzdvihuje také podbarvující prvky ve

---

⁷¹ LUKEŠ, Jan. Štěstí bez pozadí. *Lidové noviny*. 1991, 3. 5., s. 9.

⁷² MÍŠKOVÁ, Věra. O lásce, která se zrodila navzdory osudu. *Právo*. 2005, 11. 2., s. 12.

⁷³ MÍŠKOVÁ, Věra. O lásce, která se zrodila navzdory osudu. *Právo*. 2005, 11. 2., s. 12.

⁷⁴ KŘIVÁNKOVÁ, Darina. Jak se milovalo za mřížemi. *Lidové noviny*. 2005, 10. 2., s. 18.

snímku, jako je hudba, modro-šedé přitímní, minimum barev a světla. Tato světelně-zvuková vlastnost filmu podle Křivánkové napomáhá snímku, aby podstoupil z „mantinelů televizní inscenace⁷⁵“. „Subtilní, vlastně nenápadný, ale poctivě natočený film směřuje programově k mladému publiku. Kéž by si ho našlo,⁷⁶“ podotýká autorka textu s tím, že o popravách, šibenicích a dalších součástech komunistického režimu by měla mladá generace vědět. Negativní součástí příběhu je podle recenzentky Křivánkové příliš rázný, až násilný konec, který divákovi nedovolí vstřebat všechny nabitě emoce.

Ke snímku *Kousek nebe* se v recenzi vyjádřila i Mirka Spáčilová na stránkách *Mladé fronty Dnes*. Hned v úvodu ho chválí a označuje za povedený. „Konečně se zrodil příběh, který téma politických vězňů 50. let úspěšně ubránil před politickými plakáty,⁷⁷“ píše. Recenzentka oceňuje, že se film vyhýbá politizování. „Jeho průvodcem je míra, prostředkem čistota, cílem přirozenost a kompasem smích.⁷⁸“ Ve filmu podle recenzentky není ani minuta nadbytečná a tvůrci se podle Spáčilové také vyhnuli veškerému kýči.

Jak autorka píše, snímek *Kousek nebe* nenachází nové převratné filmové postupy, půvab ale nachází tam, kde se nejsložitěji hledá – to jest podle Spáčilové ve střídmosti, ve vyvažování lyriky a napětí či humoru a strachu „jehož výsledkem je samozřejmost⁷⁹“.

Ubrat či přibrzdit mohli podle recenzentky autoři snímku jen ve dvou případech – v nadužívání spisovného jazyka v běžné mluvě „a když podlehnou nutkání dovysvětlit, že děti hrající si pod šibenicí se ve vězení už narodily.⁸⁰“

Stejně jako v předchozích recenzích (*Lidové noviny*, *Právo*) hodnotí také Mirka Spáčilová pozitivně herecké obsazení. Jako osobnosti zde díky tomu vyvstanou nejen role hlavní (Jakub Doubrava a Táňa Pauhofová), ale také role vedlejší (Petr Forman nebo Zuzana Stivínová).

---

⁷⁵ KŘIVÁNKOVÁ, Darina. Jak se milovalo za mřížemi. *Lidové noviny*. 2005, 10. 2., s. 18.

⁷⁶ Tamtéž

⁷⁷ SPÁČILOVÁ, Mirka. *Kousek nebe* s hereckým souhvězdím. *Mladá fronta Dnes*. 2005, 10. 5., C/8.

⁷⁸ Tamtéž

⁷⁹ SPÁČILOVÁ, Mirka. *Kousek nebe* s hereckým souhvězdím. *Mladá fronta Dnes*. 2005, 10. 5., C/8.

⁸⁰ Tamtéž

Celý film podle Spáčilové ale vyhrává tím, že v něm není nic jednoznačné. „Jakmile zahrozí sentiment, zaplaší jej úsměv. A naopak, když je nejpříjemněji, oknem se připomene syrová poprava. Ani to naplnění lásky není jednoznačné.⁸¹“

Na motivy povídky Bumerang byl v roce 1997 natočen stejnojmenný film v režii Hynka Bočana na námět scénáře Jiřího Stránského.

Recenzentka Mladé fronty Dnes Mirka Spáčilová považuje snímek Bumerang jako důkaz toho, že na téma komunistických lágrů padesátých let lze natočit „nikoli povinnou úlitbu za ostudný dluh, nýbrž chytrou a docela atraktivní podívanou i pro teenagery.⁸²“ Na rozdíl od jiných tematicky podobně laděných filmů totiž v Bumerangu proti sobě jasně nestojí čiré dobro a čiré zlo. Osobu „mimo vydělené hranice“ zde zastupuje vězeň Svoboda v (podle Spáčilové) „vynikajícím“ podání herce Jiřího Schmitzera, který na rozdíl od ostatních muklů odmítá kolektivní pomstu. Recenzentka hodnotí vedle nosné zápletky pozitivně také „sugestivní, tísnivou a způsobem snímání i hudbou spoluvytvářenou atmosféru věčného chladu, provizoria a ohrožení.⁸³“ Ta podle Spáčilové ztrácí rytmus pouze v závěru filmu, kdy probíhá příprava na obětování v důlní šachtě. Rozpaky pak autorka shledává také v hereckém výběru představitelů vězňů. „Pomáhal (režisér) si sice obsazením „natruc“ konvencím, ale většinou (Jan Schmidt, Arnošt Goldflam, Jan Čenský) bariéru návyku, a tím ani rozpaků neprolomil.⁸⁴“

Podle Jana Folla je ústřední konflikt v Bumerangu „možná až příliš strohý“, i přesto, že ho autoři ověnčili několika epizodami, které dokumentují absurditu „lágrové každodennosti“ i různorodosti vězňů. „Tyto výjevy však drama místy rozmělnují do podoby bizarní zprávy, občas aranžované spíše jako černá satira z kasáren než jako drsná reminiscence z koncentráku,⁸⁵“ píše recenzent v Lidových novinách. Výhrady ke zpracování reality 50. let však ve snímku podle Folla relativizují ostnaté dráty, pochmurné barvy, mrazivé počasí i

---

⁸¹ SPÁČILOVÁ, Mirka. Kousek nebe s hereckým souhvězdím. *Mladá fronta Dnes*. 2005, 10. 5., C/8.

⁸² SPÁČILOVÁ, Mirka. Bumerang není povinnou splátkou historickému dluhu. *Mladá fronta Dnes*. 1997, č. 26, s. 19.

⁸³ Tamtéž

⁸⁴ SPÁČILOVÁ, Mirka. Bumerang není povinnou splátkou historickému dluhu. *Mladá fronta Dnes*. 1997, č. 26, s. 19.

⁸⁵ FOLL, Jan. Vzpouora proti "bumerangu" násilí. *Mladá fronta Dnes*. 1997, č. 26, s. 12.

osudové tóny 7. symfonie od Beethovena. I proto „patří spíš k užitečným činům než k objevným dílům, nepostrádá však přesah k dnešku: ukazuje, že peklo gulagu – ale i jakékoli elegantnější bezpráví – lze přežít se ctí.“⁸⁶

S jinými snímky, které popisují období totality (např. Vracenky, Šakalí léta, Tankový prapor, Černí baroni aj.) srovnává Bumerang Vladimír Just. Podle něj se na rozdíl od většiny z nich dokázal dostat totalitě skutečně pod kůži, prolomil oblíbené iluze a stereotypy. Hlavní sílu tu podle recenzenta představuje autentičnost jednotlivých osudů. „Zachycuje moment, kterým se teprve běžná diktatura stává totalitarismem: nikdo si nemůže být jistý životem ani svobodou; včerejší tvůrčí ideje (lidé) mohou být kdykoli vyměněny.“⁸⁷ Just oceňuje návrat „ztraceného režiséra z bizarních výprav“⁸⁸ (zmiňuje např. Bočanovy filmy Zbojnické historky, Parta hic nebo Past'ák), a také herecké podání Jiřího Schmitzera, které podle něj náleží do jeho životních rolí. „Je zásluhou velkého herce, že se z kladného principu nestala krácející teze, nýbrž patrně nejživější postava polistopadové kinematografie.“⁸⁹ Autor recenze v Bumerangu naopak kritizuje přílišné užívání psaných titulků při vstupu postav do děje, a také nadužívání „televizních tváří“ jako je Jiří Krampol, Arnošt Goldflam, Leoš Suchařípa nebo Milan Šteindler, které zeslabují hrůzu, jež spočívá v systémové anonymitě.

Ke snímku Bumerang se vyjádřil na stránkách bulvárního deníku Špígl bývalý náčelník S-SNV-ČSR plk. dr. Jaroslav Konečný. Označuje ho za diletantský film, který lze o době po únoru 1948 a o tehdejších poměrech ve věznicích, například o násilí vůči vězňům. „Takový stav, jak je uvedeno ve filmu v čs. vězeňství nikdy nebyl,⁹⁰“ píše a odkazuje přitom na 35 let vlastní služby ve vězeňství na pozici strážného nebo jako „fárač“. „Vězeňství v období budování socialismu plnilo důsledně uložené úkoly příslušnými právními normami“⁹¹. Na obhajobu podotýká, že práce ve vězeňství nebyla snadná, neboť se do výkonu trestu dostávali

---

⁸⁶ FOLL, Jan. Vzpouora proti "bumerangu" násilí. *Mladá fronta Dnes*. 1997, č. 26, s. 12.

⁸⁷ JUST, Vladimír. Bumerang: aneb Návrat ztraceného režiséra. *Film a doba*. 1997, 1/2, s. 86-87.

⁸⁸ Tamtéž

⁸⁹ Tamtéž

⁹⁰ KONEČNÝ, Jaroslav. Bývalý náčelník sboru protestuje. *Deník Špígl*. 1998, 7. 4., s. 1-2.

⁹¹ Tamtéž

mnohdy teroristi, „kteří chtěli přivodit zvrát politické situace a změnu politiky lidově demokratického Československa zpět ke kapitalismu⁹²“.

3.3. Shrnutí

Recenze na povídkový cyklus Štěstí jsou ve většině případů pozitivní. Recenzenti vyzdvihují zejména autorův um v líčení optimistických a nadějných okamžiků, které se vězňům v komunistických lágrech – ač v minimální míře – dostávaly. Pozitivně přitom nahlízejí na minimální sentimentálnost a nadsázku v příbězích, chválí také jejich autentičnost a syrovost.

Jediný recenzent Jan Lukeš vytkl souboru povídek až přílišný optimismus a příliš velkou dávku onoho „štěstí“, které až zkresluje období represí 50. let.

Filmovou adaptaci Petra Nikolaeva Kousek nebe na motivy povídky Štěstí hodnotí i filmoví recenzenti také velmi pozitivně. Za hlavní plusy označují emotivní nádech, precizní herecké výkony a rovněž minimum sentimentu a nadsázky. Vyzdvihují i výbornou režii, střídmost, nenucenou přirozenost, poctivost a čistotu.

Pozitivně u kritiky dopadl i snímek Bumerang, který natočil podle stejnojmenné povídky z cyklu Štěstí Hynek Bočan. Recenzenti oceňují originalitu v pojetí tématu, důsledné vystižení tísnivé atmosféry lágrů padesátých let i herecký výkon Jiřího Schmitzera. Negativa někteří kritici shledávají v ostatním hereckém obsazení. Pro ukázkou jsem uvedla také jeden názor (který ale není z pera filmového kritika) na filmový snímek Bumerang. Poukazuje na fakt, že i v dnešní (netotalitní) době mezi námi zůstávají zastánci minulého režimu, ba navíc stále skálopevně přesvědčení o jeho bezmezných výhodách.

4. Analýza románu Zdivočelá Země a Aukce

Inspiraci k prozaickému dílu o poválečném osudu českého pohraničí získal Jiří Stránský už v roce 1945, kdy zavítal spolu se svým otcem z pověření České národní rady na inspekční cestu po českém pohraničí, kde probíhal tzv. divoký odsun Němců. Motivy z těchto zážitků Stránský později zařadil do Zdivočelé země.

---

⁹² KONEČNÝ, Jaroslav. Bývalý náčelník sboru protestuje. *Deník Špígl*. 1998, 7. 4., s. 1-2.

„Obraz pohraničí, který líčím v knize, po válce doopravdy takhle vypadal. Ti kaubojové tam vážně byli, stříleli kolem sebe samopaly a revolvery, a nikomu se překvapivě nic nestalo. I ti vypuštění koně a krávy, jak jsou ve Zdivočelé zemi popsání, jsem na vlastní oči viděl.⁹³“

Poprvé vydal Stránský Zdivočelou zemi v omezeném rozsahu jako povídku už v roce 1970. Rok poté se Stránského pokoušel přimět Pavel Kohout k publikování Zdivočelé země v samizdatu, ten to ale odmítl, aby se nedostal znovu do vězení. „Tehdy mě žena poprvé z obavy, abych se nedostal znova do kriminálu, prosila, abych odmítl a nešel do toho. Já jí to slíbil,⁹⁴“ vysvětluje Jiří Stránský v rozhovoru Srdcerváč, proč neuvedl v samizdatu ani povídky z cyklu Štěstí. „Tím jsem si samozřejmě znemožnil být dnes na výstavkách samizdatu, ale mně to nevadí.⁹⁵“

Hlavní roli Antonína Maděry napsal Stránský podle reálného vyprávění západního letce, který s ním seděl v kriminále. „Řeknu jen, že je to Jihočech, muž skoro o dvacet let starší než já, s povahou podobnou té mé, která mu dovolila projít vším, co prožil, bez větší újmy. Ale protože jsem mu slíbil, že jeho jméno nikdy neprozradím, neudělám to ani teď.⁹⁶“ Také další epizody a postavy ve Zdivočelé zemi jsou vylíčené podle toho, co Stránský viděl a slyšel v lágru.

Definitivní verze Zdivočelé země spatřila světlo světa až v roce 1991, kdy vyšla v Lidovém nakladatelství. Krátce poté obdržel poválečný román literární cenu Egona Hostovského.

V roce 1997 vyšla Zdivočelá země znovu, tentokrát rozšířena o volné pokračování Aukce.

Na motivy těchto dvou románů zpracoval Jiří Stránský scénář k televiznímu seriálu Zdivočelá země, kterého vznikly již čtyři řady, všechny v režii Hynka Bočana.

---

⁹³ Příloha č. 1. Rozhovor s Jiřím Stránským.

⁹⁴ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 120.

⁹⁵ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 121.

⁹⁶ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 155.

První řada byla vysílána v České televizi v roce 1997, další v roce 2001, třetí řada v roce 2007 a dosud poslední čtvrtá série v roce 2012. Dohromady tvoří seriál pětáctyřicet dílů pojednávajících o období let 1945–1990.

Hlavního hrdinu představuje Antonín Maděra, letec z Anglie, který se po druhé světové válce vrací do rodného Československa, konkrétně do obce Svatý Štěpán v Podkrušnohoří. Už má dost války a bojů, proto zde chce zůstat, chovat koně a užívat si klidu. Setká se s partou mladých hochů, kteří si hrají na americký western a tzv. „kauboje“. Zažije zde násilný odsun Němců, setká se se Slovenkou Ilonkou, kterou si posléze vezme za manželku. Žijí spokojeně, až do chvíle, kdy v roce 1948 převezmou moc ve státě komunisti, kteří začnou režimu nepohodlné lidi jako je Maděra zavírat a zabíjet.

Sám Stránský nazývá román „easternem“, tedy westernem odehrávajícím se na divokém Východě.

Druhý díl a volné pokračování Zdivočelá země Aukce se odehrává zejména v 50. letech v Československu, kdy je Maděra zavřen v komunistickém lágru. Pojednává o životě za ostnatými dráty, o „zážitcích“ vězňů, ale také o dalších osudech Maděrovy rodiny a jeho přátel. V dalších kapitolách se děj románu přenáší i do dalších let v komunistickém Československu, které už Maděra prožil na svobodě, až do roku 1989 však stále jako režimu nepohodlná osoba. Poslední kapitola Aukce končí v roce 1995.

4.1. Kritická reflexe románů Zdivočelá země a Aukce

Podle Vladimíra Novotného⁹⁷ líčí Jiří Stránský příběh s nebývalým, avšak přirozeným smyslem pro romantiku a etiku, svému vyprávění o poměrech v pohraničí v roce 1945 dokázal vdechnout punc nefalšované člověčiny, jde mu především o „zdivočelé“, pravdivé, syrové a drsné vylíčení světa, který se po válce probouzel k novému životu.

Najde se ale i takový názor, že Stránský je naopak úzce propojen se starým systémem, tj. komunistickým režimem, jak napsal kritik Blahoslav Dokoupil. „Stránský je starými schémata spoután mnohem víc, než by se zdálo na první pohled – např. přerod kaubojů

---

⁹⁷ NOVOTNÝ, Vladimír. Tragédie pohraničí. *Mladá fronta Dnes*. 1992, č. 136, s. 14.

v údernicky semknutý kolektiv hospodářů na zpusťoseném statku je jako vystřizžený z tehdejších budovatelských románů.⁹⁸

Několik recenzentů srovnává Stránského dílo s jinými romány, které se rovněž zabývají otázkou poválečného odsunu Němců. Blahoslav Dokoupil například porovnává Zdivočelou zemi s dílem Václava Řezáče *Nástup*, ve kterém jde o „socialistickorealisticke agitačně popsané rozvržení sil „pokroku“ a „reakce“.“⁹⁹ Na rozdíl od něj nevidí podle Dokoupila Jiří Stránský řešení německé otázky idealisticke – vyobrazuje také zvěrstva při odsunu, násilí či rabování.

Co naopak Dokoupil Stránskému vyčítá, je fakt, že si neklade otázky nad mravními důsledky německého odsunu, nepochybuje o jeho nezbytnosti a spravedlnosti. V knize je podle něj nízká míra „problematizace“ obecně zažitých stanovisek. Uznává však, že je to dáno dobrodružnou povahou románu, který přináší umělecká a poznávací omezení.

S Řezáčovým *Nástupem* z roku 1951 a dalšími prozaickými díly o konfliktech v soužití Čechů a Němců srovnává Zdivočelou zemi také Milan Jungmann. Na paškál si ve své kritice vzal hned sedm různých románů, přičemž ve Stránského *Zdivočelé zemi* vyzdvihuje hlavně strhující fabuli. Nastolování stěžejních osudových otázek však podle něj zůstalo mimo zájem vypravěče. „Není v něm místo pro hledání existenciálního napětí v lidech zkoušených mimořádnou dobou.“¹⁰⁰

Sloupek Jana Lukeše, který vyšel v *Lidových novinách*, rovněž konfrontuje *Zdivočelou zemi* s *Nástupem* Václava Řezáče a také s *Městem na hranici Karla Ptáčníka*. Shodu vidí autor hlavně ve shodném pohraničním prostoru a časovém období. „Pionýrská romantika“, jak píše Lukeš, se ve *Zdivočelé zemi* pro změnu shoduje s filmem *Smrt v sedle* od Jindřicha Poláka. Podle Lukeše působí román ve srovnání se Stránského povídkovou knihou *Šťestí* „dost překvapivě nejen svou látkou, ale i konvenčním stylem a průhledně pedagogickým podtextem.“¹⁰¹

---

⁹⁸ DOKOUPIL, Blahoslav. Jinak, a přece ne nově. *Tvar*. 1992, č. 17., s. 10-11.

⁹⁹ Tamtéž

¹⁰⁰ JUNGSMANN, Milan. Prózy o česko-německých vztazích. *Literární noviny*. 1993, č. 29, s. 6.

¹⁰¹ LUKEŠ, Jan. Pro srovnání. *Lidové noviny*. 1992, 16. 3., s. 6.

František Cinger hodnotí kladně Stránského zachycení politických změn na proměnách lidských charakterů. Dobře podle něj vykresluje degradaci morálních vztahů a společnosti vlivem politické moci. „Stránský nevidí lidi ani svět černobíle, každému dá možnost projevit charakter.¹⁰²“ Jako příklad uvádí komunistu Brabence, který se postupem času ukáže jako politická oběť.

Vykreslování charakterů a osudů naopak kritizuje Blahoslav Dokoupil, podle kterého to Stránský činí na úkor partajnických předsudků a odpolitizování, které proto vyznívají jako banalita. „Pro čtenáře jsou atraktivní pouze dobrodružné a romaneskní zápletky.¹⁰³“

Kritické hodnocení románu *Zdivočelá země* vyznívá – laicky řečeno – půl na půl. O dost hůře se však kritici vyjadřují k volnému pokračování tohoto románu, které nese název *Aukce*.

Vladimír Novotný zmiňuje, že v ní dochází k proměně původní žánrové podoby ve vyprávění „o tom, co bylo potom¹⁰⁴“, o dalších patáliích černobílých postav. Román podle něj směřuje do akční kroniky jednoho farmářského společenství.

„Autor si vzal příliš velké sousto a ztrácí tak na kompaktnosti a spádu,¹⁰⁵“ napsal Arnošt Tabášek.

4.2. Kritika televizní adaptace

Kritik Vladimír Just v recenzi píše, že si dokáže představit desítky fundovanějších dokumentů a obrazových esejů na téma prvních poválečných let, než je „romanticko-dobrodružná“ *Zdivočelá země*. Pozitivně vidí autentickou zkušenost autora scénáře a naskytnutí možnosti nahlédnout na nejbolavější problémy nedávné minulosti. „Příběhy jsou rozevláté až upovídáné,¹⁰⁶“ napsal Just s tím, že před *Zdivočelou zemí* upřednostňuje Stránského miniaturu *Štěstí* (zejména pak zfilmovaný *Bumerang*). Just v recenzi hodnotí první řadu seriálu, ve které chválí předposlední díl, kdy je zatčen Maděra. „I když praktiky esenbáků

---

¹⁰² CINGER, František. Po *Zdivočelé zemi* napsal Jiří Stránský *Aukci*. *Právo*. 1997, 25. 3., s. 12

¹⁰³ DOKOUPIL, Blahoslav. Jinak, a přece ne nově. *Tvar*. 1992, č. 17., s. 10-11

¹⁰⁴ NOVOTNÝ, Vladimír. Eastern, epika a erinye historické paměti. *Tvar*. 1998, č. 11, s. 20.

¹⁰⁵ TABÁŠEK, Arnošt. *Zdivočelá země* v próze i na obrazkách. *Práce*. 1997, 18. 3., s. 13.

¹⁰⁶ JUST, Vladimír. *Zdivočelá země* – antinástup z gulagu. *Lidové noviny*. 1997, 15. 5., s. 11.

měly „kovbojský“ rozměr, díl byl jako celek něčím nevídaným – detailně demonstroval drastické metody, jež používali Češi na Češích,¹⁰⁷

Podle Vladimíra Novotného je hlavním úskalím „easternu“ Zdivočelá země problém žánru. Pokouší se podle něj o podobiznu následováníhodných charakterů, příliš modeluje reliéfy nositelů „dobrého díla“ (které mají místo v dějinách i v každodennosti) a těch druhých, kteří jsou zbaveni smyslu své existence (problém vnitřních dějin člověka). Stránskému vyčítá také mytizující dimenzi o tom, že „Dobro zvítězilo nad Zlem¹⁰⁸“. Zlo je v jeho případě jasné, ale dobro nikoli, což je podle Novotného nejasné, tím spíše devět let po sametové revoluci.

V týdeníku Respekt se nad seriálovým zpracováním Zdivočelé země zamýšlí Jiří Peňás. Jako dojemné, avšak nepřiliš pozitivní, označuje několik seriálových atributů – nelomenost, nekomplikovanost a čistou „průzračnost kladnosti kladných hrdinů¹⁰⁹“ – vlastnosti, které podle autora najdeme v próze naposled v budovatelských románech 50. let, například v Nástupu Václava Řezáče. Jako příklad uvádí hlavní postavu Antonína Maděry, který nemá žádné nedostatky. „Maděra je „hotov“, je mužem psychologické utopie, který se dokonce snaží utopii na svém statku spolu s literárně (rodokapsy) inspirovanou mládeží vybudovat.¹¹⁰

Autor zmiňuje nezpochybnitelnou pozitivní stránku seriálu, totiž dobrý úmysl. „Není nutné pochybovat o významu masové kultury na takzvané historické povědomí.¹¹¹“ Přesto by Zdivočelá země podle Peňáse zasloužila méně resentimentů a usedlých schémat.

Jak k literárnímu, tak k seriálovému zpracování Zdivočelé země se vyjádřil Adam Drda ve své stati pro Kritickou přílohu Revolver revue. Píše zde, že spisovatel si na sebe vzal těžké břímě. Když chtěl odvyprávět příběh padesátileté historie, měl si podle něj zodpovědět, co chce sdělit a proč. Stránský podle Drdy chybně nakládá s historickými událostmi, nejde pod povrch, pouze shrnuje to, co je viditelné na první pohled. „Smysl má takové dílo, jehož autor je

---

¹⁰⁷ JUST, Vladimír. Zdivočelá země – antinástup z gulagu. *Lidové noviny*. 1997, 15. 5., s. 11.

¹⁰⁸ NOVOTNÝ, Vladimír. Eastern, epika a erinye historické paměti. *Tvar*. 1998, č. 11, s. 20.

¹⁰⁹ PEŇÁS, Jiří. Seriál pro naši dobu – O Rozrušené zemi jenom v dobrém. *Respekt*. 1997, 26. 5., s. 22.

¹¹⁰ Tamtéž

¹¹¹ PEŇÁS, Jiří. Seriál pro naši dobu – O Rozrušené zemi jenom v dobrém. *Respekt*. 1997, 26. 5., s. 22.

schopen rozpoznat a předat to, co je pod povrchem běžného vnímání, co není viditelné na první pohled, co se nedá shrnout do pěti šesti vět. Jiří Stránský nic takového ve Zdivočelé zemi ani v Aukci nedělá.¹¹² Podle něj spisovatel čtenáři „předkládá banální šestákový příběh, prokládaný úvahami a zápletkami, přímo vybízejícími k televiznímu zpracování – jsou totiž průměrné natolik, že by byla věčná škoda, kdyby se nepřístupnily masovému publiku,¹¹³“ píše Drda ve stati.

Historická fakta a pravdivost výpovědí si Stránský podle Drdy dost ulehčil díky notné dávce dobrodružnosti příběhu – poválečné pohraničí se stalo jen kulisou, rámcem příběhu a nejsou k ničemu jinému, než k vytváření atmosféry. Autor ukazuje násilí, vraždy, ale odsun nezpochybňuje, bere ho jako nevyhnutelný.

Adam Drda autorovi vyčítá, že totalitní režim představuje na dobrodružných a zajímavých zážitcích mladých chlapců.

Pokračování Zdivočelé země Aukce lze podle recenzenta označit za nedůvěryhodný nesmysl s lehce úsměvnými rysy, ve kterém jsou naplno přítomny prvky televizní seriálovosti. „Autor zde zkomponoval opoziční protipól Slušovic.¹¹⁴“ (tj. družstvo, které „šlape“ stejně dobře, ale všichni v něm žijí správně a opravdově).

Drda na díle kritizuje také zjednodušování, redukci lidského života na banální, vypočitatelné zápletky, upovídánost, okatou přemýšlivost a učebnicové reálie.

Televizní seriál Zdivočelá země podléhá podle Drdy stejným zákonitostem jako normalizační seriály (například Nemocnice na kraji města, Třicet případů majora Zemana, Synové a dcery Jakuba Skláře...), které otupují mysl statisíců diváků, zkreslují historii, bagatelizují základní potíže... Kdyby se reálie upravily, mohl by se seriál podle Drdy vysílat v 80. letech.

Kritik ve stati chválí pouze poslední díly seriálu, kdy Antonín Maděra propadá do hlubin lágru, jeho žena dostane příkaz k vystěhování a Maděra je v soudní síni odsouzen k patnácti letům vězení. Chválí zde syrovost a stručnost, kdy se beznaděj a bolest vymaňuje z kýčovitého balastu. Naproti tomu kritizuje naturalisticky dlouhé scény z pražské vyšetřovací

---

¹¹² DRDA, Adam. Kritická příloha Revolver revue. *Revolver Revue*. 1997, č. 8, s. 152.

¹¹³ DRDA, Adam. Kritická příloha Revolver revue. *Revolver Revue*. 1997, č. 8, s. 153.

¹¹⁴ DRDA, Adam. Kritická příloha Revolver revue. *Revolver Revue*. 1997, č. 8, s. 153.

stanice – minou se podle něj účinkem a divák akčních filmů je bude vnímat pouze jako běžné inscenované násilí.

4.3. Shrnutí

Kritické ohlasy na román *Zdivočelá země* a jeho televizní seriálovou adaptaci se různí. Většina kritiků považuje za přínosný fakt, že Stránský dobu, o které píše, sám zažil a literární dílo má tudíž autentický nádech. Chválí jeho pravdivé a syrové líčení světa včetně jeho drsných součástí.

Románu je vyčítána přílišná dobrodružnost, romantika „kaubojského“ života a povrchnost na úkor poznání a větší míry uměleckosti.

Někteří kritici vidí pozitivně zachycení divokého odsunu Němců po válce, jiní ale Stránskému vyčítají, že čtenářovi předkládá pouze učebnicové reálie, nepochybuje nad spravedlností odsunu a dané téma neproblematizuje. Vytýkají mu rovněž fakt, že román nevyvolává ve čtenářích otázky.

Polemiky vedou recenzenti i nad vyobrazením lidských charakterů hlavních hrdinů. Někteří je hodnotí jako povedená vykreslení se zachycením proměny vlivem tehdejšího režimu, jiní však spisovatelé vyčítají předsudky vůči hlavním postavám, které jsou charakterizováni až příliš čistě a nekomplikovaně. Antonín Maděra působí se svými ideály až utopisticky, neboť je charakterizován jako člověk, který nedisponuje žádnými nedostatky.

Televizní recenzenti vesměs vyzdvihují závěr první řady seriálu *Zdivočelá země*, kdy jsou věrohodně vyobrazené drsné metody zatýkání tehdejších třídních nepřátel, jako byl Antonín Maděra.

5. Kritická analýza románu *Perlorodky*

Při druhém věznění v sedmdesátých letech zanechal Jiří Stránský doma manželku a dvě děti. Protože měl ve vazbě možnost vykonávat civilní zaměstnání a bylo mu tedy umožněno psát, začal psát svému synovi a dceři dopisy, ve kterých jim posílal povídky na pokračování. Z dopisů pro syna Martina vydal v roce 2005 v nakladatelství Meander „román pro kluky“.

Perlorodky jsou vyprávěny jako fiktivní deník třináctiletého chlapce a opět čerpají z autorových prožitků – především ze skautského života. „Klukovský příběh pro mého syna se musel odehrávat v takovém prostředí, aby se v něm dvanáctiletý kluk lehce vyznal,¹¹⁵“ píše Stránský v prologu knihy. Zároveň také poznamenává, že je synovi z vězení posílal proto „abych mu pomáhal být jediným chlapem v rodině a zároveň se utkávat s pubertou.¹¹⁶“

Jejich vydání však Stránský pozdržel a nakonec Perlorodky vyšly až v době, kdy jeho tehdy malý syn slavil čtyřicáté třetí narozeniny a svému otci dávnou knihu na pokračování připomněl. „Večer, když jsem si k tomu štosu dopisů z vězení sedl, vypadl z něj list. Byl to dopis, který jsem synovi napsal v den jeho třináctých narozenin. Přesně před třiceti lety!¹¹⁷“

I proto si spisovatel znovu přečetl dopis a v něm i poznámku o „zákonu o radosti“, jehož část praví: „Můžeš-li udělat radost, nesmíš ani na vteřinu váhat a pustit se do toho.¹¹⁸“ A tak Stránský začal psát pro kluky ve třetím tisíciletí příběh o otcích z roku 1975. Z doby, kdy byl skauting zakázaný a jeho zarytí členové se ho snažili realizovat pod hlavičkou turistických oddílů nebo tělovýchovných jednotek. „I proto se příběh pro mého syna odehrával mezi těmi, kteří – se skautským slibem v srdci – utvořili společenství, v němž se jim lépe dýchalo a lépe bránilo proti těm, kdo vymývali hlavy i malým dětem...¹¹⁹“

„Když nyní moje vnoučata čtou Perlorodky, vědí, že jsou tam situace, do kterých patřili i jejich rodiče. Popisují například skautský tábor, kam jejich maminka a tatínek jezdili,¹²⁰“ popisuje Stránský. Kniha je ilustrována průvodními ilustracemi od Matěje Formana.

Starý mládenec Vojtěch Rampach se ujme malého Ivana, který utekl z dětského domova, a spolu s ním si chce osvojit i jeho mladší sestru Inge. I kvůli tomu si vezme za manželku jemu dosud neznámou ženu – vychovatelku dětského domova Kristýnu. Významnou roli zde má také matka Vojtěcha Rampacha, přísná a zároveň laskavá učitelka, která se stará o Ivanovo vzdělání. Jakési totalitní zlo zde představuje ředitelka dětského domova Jakubcová, a státní

---

¹¹⁵ STRÁNSKÝ, Jiří. *Perlorodky*. Praha: Meander, 2005, s. 6.

¹¹⁶ Tamtéž

¹¹⁷ Tamtéž

¹¹⁸ Tamtéž

¹¹⁹ STRÁNSKÝ, Jiří. *Perlorodky*. Praha: Meander, 2005, s. 6.

¹²⁰ Příloha č. 1. Rozhovor s Jiřím Stránským.

aparát, který Vojtěchovi neustále staví do cesty překážky. Malý Ivan i jeho sestra se díky Vojtěchovi postupně setkávají s jeho skautskými přáteli, kteří tvoří legendární oddíl pražská pětka. Zažívají s nimi mnohá dobrodružství, stejně tak se učí skautským zásadám a osvojují si skautské ideály, které prochází celou knihou – nejdůležitějším z nich je přátelství a obětování se pro druhého.

5.1. Kritika

Recenzentka Helena Vypelová v periodiku *Tvar* kritizuje v knize *Perlorodky* politický podtext, který Stránský do příběhu vnesl prostřednictvím střetu jedince se státní byrokracií. „Pomocí nenápadných invektiv proti tehdejší vládnoucí moci je jasně vyjádřeno, jakou pozici zaujímá autor, a tím pádem i jakou pozici by měl zaujmout čtenář. A v tom vidím zásadní problém knihy.¹²¹“ Tematizování politické situace sedmdesátých let podle Vypelové „určuje póly hodnotového spektra fikčního světa příběhů¹²²“ a odsouvá na okraj líčení chlapeckých dobrodružství, které jsou podle ní pro dětského čtenáře zábavnější. Z tohoto důvodu se podle recenzentky nabízí otázka, nakolik dokáže pozvolné líčení právního sporu Vojtěcha Rampacha a jeho přátel s totalitní mocí v *Perlorodkách* zaujmout čtenáře, „který je odkojen dějově překypujícími a hodnotově relativizovanými romány, jako je například série *Harry Potterů*.¹²³“

Protiklad „zločinného a zákeřného světa komunistické moci a laskavého a statečného světa protikomunistického¹²⁴“, v jehož duchu se nese ústřední motiv *Perlorodek*, shledává naopak pozitivně Kateřina Vávrová. Podle ní se právě v jejich střetu budují humorné situace. Hlavní pozitivum vidí v etickém poselství příběhu. Jiří Stránský podle Vávrové dokázal dětem náležitě popsat totalitní dobu, byť „v úvodu budou mladší čtenáři díky použité metodě *in media res* mnoha reáliemi bezpochyby znejistěni.¹²⁵“ Naopak jako rušivý a samoučelný prvek knihy vidí Vávrová mnohá užití nespisovné češtiny. Kritizuje také místy ochabující spád děje,

---

¹²¹ VYPLELOVÁ, Helena. Pohádková adopce. *Tvar*. 2006, č. 8, s. 21.

¹²² Tamtéž

¹²³ VYPLELOVÁ, Helena. Pohádková adopce. *Tvar*. 2006, č. 8, s. 21.

¹²⁴ VÁVROVÁ, Kateřina. Příběh z doby normalizace. *Ladění*. 2005, č. 4, s. 12-13.

¹²⁵ Tamtéž

který postrádá svižnost a stává se statickým. Jako příklad uvádí část, ve které autor vypráví o zážitcích z letního skautského tábora, a která „přímo volá po rozvedení, v podobě zachycené v knize působí však jen spíše jako digrese.¹²⁶“

Jana Čeňková v recenzi pro měsíčník *Host* připomíná, že dětské hrdinové – sirotci na útěku – jsou v literatuře pro mládež oblíbení, pokaždé jsou přitom spjati se sociálním prostorem vzniku díla. Dobrodružný skautský román Jiřího Stránského tak formálně připomíná díla zakladatele amerického skautingu Ernesta Thompsona Setona. Období poloviny sedmdesátých let v Československu, kdy se děj románu odehrává, pojmenovává autorka jako takzvanou „bezčasou normalizaci“, ve které je „román budován tak, aby se šance kluka a jeho malé sestry na život v úplné rodině naplnily.¹²⁷“ Zdánlivě je tak v *Perlorodkách* mnoho štěstí najednou, kdy i současní třicátníci i starší si při jeho čtení vzpomenou na život v tehdejší Československu, „kdy bylo více než zřetelné, že socialistický model politického systému skomírá a kdy se utvářely ostrůvky lidí se stejnými názory a zájmy a s tolerantním postojem ke svým bližním¹²⁸“. Recenzentka v díle vyzdvihuje svěží vyprávění o skautském táboře v obci Sepekov. „Hovorový, částečně slangový jazyk hrdinů umocňuje prožitky skautského života v souznění s přírodou.¹²⁹“ Chválí také doprovodné ilustrace Matěje Formana, které přímo vstupují do děje a stupňují jeho expresivitu. Líbí se jí jejich široké odstiňování, cit pro detail a zhuštění příběhu.

5.2. *Shrnutí*

Recenzentky vyzdvihují jazyk použitý v dialogích hlavních hrdinů, popis skautského života jako ideálu i apel na souznění s přírodou. Dobrodružné romány byly vždy u dětských čtenářů oblíbené a trocha politického a dobového kontextu není na škodu. Pozitivně je hodnocena i výtvarná část knihy, ilustrace Matěje Formana, které povedeně dokreslují příběh.

---

¹²⁶ VÁVROVÁ, Kateřina. Příběh z doby normalizace. *Ladění*. 2005, č. 4, s. 12-13.

¹²⁷ ČEŇKOVÁ, Jana. Skautský román, který hřeje u srdce. *Host*. 2006, č. 5, s. 66.

¹²⁸ Tamtéž

¹²⁹ ČEŇKOVÁ, Jana. Skautský román, který hřeje u srdce. *Host*. 2006, č. 5, s. 66.

Kritizován je politický podtext, který zbytečně odsouvá příběh pro děti, a tak je otázkou, zda je vůbec dokáže zaujmout. Jinou otázkou je, zda v knize, která popisuje období normalizace, není až příliš mnoho štěstí (mohlo se ho tehdy sejít až tolik najednou?)

Překvapivě se podle mě věnovalo románu *Perlorodky* jen málo recenzentů, ačkoli se kniha vycházející ze Stránského dopisů z vězení jednoznačně liší od jiné současné literatury pro děti. Není od věci připomínat dětem skautské ideály, hodnoty jako přátelství a láska, ale také (byť jen v podtextu naznačenou) dobu nesvobody v našem státě. Tím spíš pro čtenáře, kteří se o tomto období již nedozvědí jinak než z vyprávění a příběhů. A co se týče velkého množství štěstí? Dětský čtenář i jeho dospělý rodič by mohli naopak uvítat a zamyslet se nad tím, kde v sobě Jiří Stránský tolik štěstí našel, když byl při psaní románu uvězněn v kriminále...

6. Další tvorba s vězeňskou tematikou

6.1. *Povídačky pro Klárku*

Stejně jako svému synovi psal Stránský z vězení dopisy s literaturou na pokračování i své dceři Kláře. V roce 1996 z nich vyšla v nakladatelství Sedistra kniha *Povídačky pro Klárku*.

„Stránského příběhy neohromí gejzíry fantazie, právě v jejich obyčejnosti prodechnuté nostalgií z odloučení je však jejich půvab,¹³⁰“ píše Jan Lukeš v glose pro časopis *Týden*.

Knih je stejně jako *Perlorodky* doplněna o ilustrace Matěje Formana, který jimi tak podle Jana Lukeše vytvořil vizuálně jedinečné dílo.

„Nenásilně, spontánně a často i s jemným humorem zobrazují základní lidské hodnoty – lásku, touhu po harmonickém životě v rodině, pocit rodinné sounáležitosti, vzájemné porozumění a toleranci, sen o idylické symbióze člověka s přírodou, se světem,¹³¹“ píše v recenzi pro *Literární noviny* Růžena Hamanová. Na dětské knize se jí také líbí, že se v ní lidská přání, představy i touhy stávají skutečností a skutečnost se díky nim stává krásným snem. Podotýká, že se v knize sice opakovaně objevuje několik dějových motivů, vždycky v sobě ale mají přesvědčivost v detailu, jemný humor a nenásilnou etickou výzvu. „Autor si

---

¹³⁰ LUKEŠ, Jan. Tipy na tento týden. *Týden*. 1996, č. 51, s. 63.

¹³¹ HAMANOVÁ, Růžena. Něco z literatury pro děti. *Literární noviny*. 1997, roč. 8, č. 8, s. 6.

umí pohrávat s dětskou představivostí, lehce přechází z reality do snu a zpět.¹³² Podle Hamanové Stránský v povídkách příliš neexperimentuje, nezvýrazňuje nonsensové prvky a „spíše se stylizují do civilního, střídmeho a až na několik výjimek strohého vyprávění. Splňují nespílitelné, přinášejí pohodu.¹³³ Méně spontánně, jak píše recenzentka, vyznívají poeticky laděné příběhy o zachraňování počasí, zpívající roklíně či o míči. „Stránský není svým naturelem lyrik, spíš nenápadný, ale o to poctivější vypravěč,“ píše. Přesvědčivost a gradaci dodává povídkám střídme využití hovorových slov, dialogů a častých obrátů ke čtenáři. Povídky pro Klárku vidí Hamanová jako vhodnou protilátku pro děti, které konzumují „nesmyslné násilí pro násilí či naopak obrazy disneyovsky anilinového dětského pseudosvěta, z něhož vymizela nejen poezie, ale i nefalšovaná radost ze hry a z vyprávění.¹³⁴“

Slovy „pěkné příběhy pro další snění¹³⁵“ hodnotí Povídky pro Klárku Jana Klokočnicková, která díky původní podobě povídek ve formě dopisů z vězení shledává knihu pro děti jako mimořádnou. „Mimořádné je i výtvarné zpracování knížky,¹³⁶“ chválí obrázky ilustrátora Matěje Formana.

6.2. Povídky pro moje Slunce

Dceři Klárce, „svému slunci“ posílal Jiří Stránský z vězení zejména pohádkové povídky o zvířatech a o dětských dobrodružstvích. V roce 2002 vyšly v publikaci Povídky pro moje slunce v nakladatelství Meander, také tato kniha obsahuje průvodní ilustrace Matěje Formana.

„(Jiří Stránský) psal v době, kdy mu bylo nejtíž, a o to jsou jeho pohádky veselejší a lehčí, čišší z nich radost ze života a z fantazírování,¹³⁷“ píše v doslovu knihy Povídky pro moje slunce Daniela Fischerová. Hlavní devízou knihy je podle ní fakt, že krátké příběhy o zvířatech a

---

¹³² HAMANOVÁ, Růžena. Něco z literatury pro děti. *Literární noviny*. 1997, roč. 8, č. 8, s. 6.

¹³³ Tamtéž

¹³⁴ HAMANOVÁ, Růžena. Něco z literatury pro děti. *Literární noviny*. 1997, roč. 8, č. 8, s. 6.

¹³⁵ KLOKOČNÍKOVÁ, Jana. Povídky pro Klárku. *Nové knihy*. 1996, č. 46, s. 7.

¹³⁶ KLOKOČNÍKOVÁ, Jana. Povídky pro Klárku. *Nové knihy*. 1996, č. 46, s. 7.

¹³⁷ STRÁNSKÝ, Jiří. *Povídky pro moje slunce: Doslov Daniely Fischerové*. Praha: Meander, 2002, s. 91. Edice Modrý slon.

dětech spojuje daleko větší příběh o tom, že „byl jednou jeden táta a měl moc rád svou malou holčičku...“¹³⁸

Svět plný porozumění a citu otevřou pak malým čtenářům podle Fischerové rovněž ilustrace Matěje Formana. „Je dobře, že se jim (dětem) dostane do rukou tato s péčí a uměním stvořená knížka, aby věděly, proč se vůbec říká krásná literatura,¹³⁹“ dodává.

Luděk Janda vytkl Jiřímu Stránskému v časopise *Ladění*, že se jednotlivé motivy v *Povídáčkách pro moje slunce* opakují, a mohou tak působit monotónně. Tematické výtky však podle něj kompenzuje výtvarná stránka. „Ilustrace působí na čtenáře kouzlem, jež má základ v řemeslné dovednosti spojené s citlivým viděním dětského světa.¹⁴⁰“ Podle Jandy pak povídačky mohou být příležitostí pro mladou generaci rodičů, kterou nepoznamenala totalitní společnost. Díky ní totiž mohou „své děti upozornit na cenu života na svobodě. A pokud si rodiče podobné cíle zrovna nekladou, zůstanou tyto povídačky poselstvím o významu obětavé lásky pro život každého z nás.¹⁴¹“

6.3. Za plotem

Knihou *Za plotem* se Jiří Stránský čtenářům poprvé uvedl jako básník. Vyšla v roce 1999 v nakladatelství Hejkal, poema *Velký krvavý pátek* se už v roce 1992 vysílala v rozhlase. Spisovatel napsal sbírku přímo ve vězení v letech 1953 až 1960, jde o reflexivní lyriku, která vychází z protikladu krásy bytí a utrpení vězeňského života.

Na konci publikace, v doslovu, píše Jiří Stránský o tom, jak sbírka básní vznikala. Podnět k vytvoření mu dali ve vězení na Pankráci spoluvězni Josef Knap, František Křelina a Jan Zahradníček poté, co jim řekl, že by chtěl psát. „Jan Zahradníček mi řekl, abych – přestože chci být prozaik – si co nejlépe osvojil básnické řemeslo: zvláště ve vězení, kde kromě dopisů rodině (1 x za měsíc 2 stránky formátu A5) panoval naprostý zákaz psaní, se bude vždycky

---

¹³⁸ STRÁNSKÝ, Jiří. *Povídáčky pro moje slunce: Doslov Daniely Fischerové*. Praha: Meander, 2002, s. 91. Edice Modrý slon.

¹³⁹ Tamtéž

¹⁴⁰ JANDA, Luděk. Pohádkové dopisy mému slunci. *Ladění*. 2002, č. 4, s. 14-15.

¹⁴¹ JANDA, Luděk. Pohádkové dopisy mému slunci. *Ladění*. 2002, č. 4, s. 14-15.

lépe pamatovat poesie než próza.¹⁴² Chvíle, kdy zatoužil vyjádřit se ve verších, nastala, když v šachtě při rubání uranu téměř zemřel na otravu střelnými zplodinami.

Básně posílal Stránský domů ilegálně přes civilní havíře, s nimiž fáral.

Básně ve sbírce jsou seřazeny v pořadí tak, jak vznikaly. „Snad je na tomto seřazení i patrné, že moje schopnost vyjadřovat se poesíí zrála,¹⁴³“ píše Stránský a dodává, že šlo o „výpověď prozaika, který se v určité situaci musel uchýlit k poesii, neboť na to, co cítil a chtěl říct, próza nestačila.¹⁴⁴“

„I když je v současnosti J. Stránský především autorem četných povídek a románů, není jeho básnická tvorba pouhým svědectvím z míst, kde se svářela, nejnižší nízkost člověka s největší jeho velikostí,¹⁴⁵“ píše recenzent Jaroslav Med v Literárních novinách o sbírce *Za plotem*. Vyzdvihuje, že v básních Stránský nezmiňuje výhradně stesk a znicotnění člověka, ale čtenář v nich najde i sílu myšlenky, „která dává této knížce uměleckou přesvědčivost opravdové poezie.¹⁴⁶“

Lubomír Brožek v deníku *Právo* připomíná jiné prozaiky, kteří se ve své tvorbě dotkli také poezie (například Milana Kunderu či Jiřího Šotolu), Jiří Stránský se od nich podle Brožka přesto odlišuje. A to právě tím, že své verše napsal doslova „za (vězeňským) plotem“. Připomíná také, že již ve velmi dávné historii existovala poezie v podstatě díky snadné zapamatovatelnosti, díky níž se k této formě uchýlil ve vězení i Stránský. „V básních Jiřího Stránského však nejde pouze o „momentální zapamatovatelnost“, ale o paměť jedince člověčího druhu v daném prostoru a času, o jeho vnitřní svobodu a její přesah za determinanty zjevných i skrytých plotů,¹⁴⁷“ píše Brožek. Podle jeho mínění nejsou Stránského Strofy zapamatovatelné ani pro rým, který postrádají, ani pro raritně se vyskytující asonanci, nýbrž „pro hluboký prožitek“. „Hoře je tušené a o to opravdovější, bolest skrytá a cudná.¹⁴⁸“ Brožek

---

¹⁴² STRÁNSKÝ, Jiří. *Za plotem: Místo ediční poznámky*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 1999, s. 71.

¹⁴³ Tamtéž

¹⁴⁴ STRÁNSKÝ, Jiří. *Za plotem: Místo ediční poznámky*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 1999, s. 71.

¹⁴⁵ MED, Jaroslav. Knihovnička LTN. *Literární noviny*. 1999, č. 46, s. 16.

¹⁴⁶ MED, Jaroslav. Knihovnička LTN. *Literární noviny*. 1999, č. 46, s. 16.

¹⁴⁷ BROŽEK, Lubomír. Debutant – básník Jiří Stránský. *Právo*. 1999, 26. 7., s. 12.

¹⁴⁸ Tamtéž

vyzdvihuje autentičnost sbírky a jediné podivení vyjadřuje nad tím, proč spisovatel s vydáním knihy tolik let otálel.

Závěr

Cílem bakalářské diplomové práce *Mediální ohlas literární tvorby s vězeňskou tematikou Jiřího Stránského* byla analýza literárních děl Jiřího Stránského s vězeňskou tematikou a jejich kritického ohlasu. K vybraným knižním titulům jsme v každé kapitole vybírali recenze, které vyšly v českých denících a literárních i ostatních periodikách.

Do práce jsme zakomponovali rozhovor s Jiřím Stránským, který je přiložen v příloze.

V teoretické části bakalářské diplomové práce, ve které se zamýšlíme nad pojmem literární kritika a nad úskalími interpretace, jsme čerpali z děl Ansgara Nünninga, Winfrieda Schulze, Hanse-Gregora Gadamera a Přemysla Blažička.

Pro uvedení kontextu doby, zatčení a věznění jsme využili také dochované dokumenty z Národního archivu (například Osobní spis Jiřího Stránského se záznamy o obvinění, soudním líčení i samotném pobytu ve vězení) a z Archivu bezpečnostních složek. I díky nim jsme mohli porovnat, jaké situace, o kterých následně píše ve svých literárních dílech, Jiří Stránský opravdu prožil. Paralely jsme našli například při popisu trestů za kázeňské prohřešky (korekce nebo důtky), při pobytu vězňů na marodce nebo při vyprávění o „nudlové stávce“, které se Jiří Stránský sám také účastnil. Součástí dochovaných dokumentů jsou také doklady o úrazech, které Stránský v lágru prodělal. O většině těchto zážitků se Jiří Stránský ve svých dílech zmiňuje. Knižní hrdinové prožívají podobné osudy, jaké sám zažil, zejména to platí pro hlavní postavu románu *Zdivočelá země* Antonína Maděru nebo pro hrdiny, kteří vystupují v povídkách v souboru *Štěstí*.

Podarilo se nám nalézt zajímavé postřehy a názory recenzentů a kritiků na díla Jiřího Stránského. Nalezli jsme také recenze na filmy, které vznikly na motivy Stránského beletristických děl. Bylo zajímavé sledovat, nakolik se shodují či neshodují s knižním předobrazem. V několika stanoviscích se lišily například kritické ohlasy na román *Zdivočelá země* a jeho televizní seriálovou adaptaci.

Zásadním aspektem kritického nahlížení na tvorbu Jiřího Stránského je přílišné lpění na kontextu doby, o níž autor píše. Za přínosný považují fakt, že autor dobu sám zažil a literární díla mají tudíž autentický nádech. Chválí proto jeho pravdivé a syrové líčení světa včetně

drsných součástí a na okraj svých recenzí připomínají, jak důležité je o tomto období psát, popisovat skutečné situace a prožitky, a zachovat tak svědectví pro další generace.

Románům i povídkám (zejména *Zdivočelá země*) je naopak vyčítána přílišná dobrodružnost, romantika „kaubojského“ života a povrchnost na úkor poznání či větší míry uměleckosti. Polemiky vedou recenzenti i nad vyobrazením lidských charakterů hlavních hrdinů.

Aspekty, které jsou v recenzích Jiřímu Stránskému a jeho dílům vytýkány, často souvisí s autorovým optimismem a vykreslováním historie v nadneseném duchu – příkladem je dle recenzentů až příliš charakterově idylická postava Antonína Maděry v románu *Zdivočelá země*.

Daleko lépe přijali naopak literární kritici optimistické líčení Jiřího Stránského v povídkách, jež vyšly v cyklu *Šťěstí*. V tomto případě nahlíží pozitivně i na minimální sentimentálnost a nadsázku v příbězích, stejné pocity v nich vyvolává také filmová adaptace povídky *Šťěstí Kousek nebe*, která vedle zmíněných pozitiv oplývá rovněž střídmostí, nenucenou přirozeností, poctivostí a čistotou.

Nejvíce recenzovanou knihou byl román *Zdivočelá země*, jeho volné pokračování *Aukce* a následné televizní seriálové zpracování. Nejlépe kritiky přijatou knihou je dle dochovaných a využitých recenzí povídkový cyklus *Šťěstí* a také následné filmové zpracování obou uvedených povídek – *Šťěstí* (film v režii Petra Nikolaeva nese název *Kousek nebe*) a *Bumerang*.

Summary

The aim of the bachelor diploma thesis *Media responses of literary works with the prison theme of Jiri Stransky* was an analysis of literary works of Jiri Stransky with theme of prison and quantitative and qualitative analysis of reviews of these works. We have chosen critical reviews which were published in czech periodicals – literary and other.

There is also an interview with Jiri Stransky included in the annex.

We have found lots of interesting opinions and reviews on books of Jiri Stransky. We have also found reviews on movies which were made based on Stransky's works. It was interesting to compare their compliance with original book.

An important fact is that many reviewers took into account a context of the time which Jiri Stransky is writing about (fifties and other totality time in Czechoslovakia). Most of them also mention the importance of writing about these times and writing about real situations. It is important to keep the evidence for future generations.

In some cases reviewers criticized some aspects connected with Jiri Stransky's optimism and his idyllic description of history.

The most reviewed books was „*Zdivocela zeme and Aukce*“ and also their television form. The best book according to the reviewers is a novel collection *Stesti* and also television form of one the novels „*Stesti*“ (the film by Petr Nikolaev is called *Kousek nebe*).

In the theoretical part of the bachelor diploma, where we think about literary criticism and interpretation, we draw from works of Ansgar Nünning, Winfried Schulz, Hans-Gregor Gadamer and Premysl Blazicek.

Documents from The National Archive and from The Archive of Security Forces helped us take Jiri Stransky's works into context. We have described circumstances of Stransky's arrest and eight-year-long imprisonment in Communist prisons during the fifties in the bachelor diploma thesis. We have focused mainly on prisons Vojna and Bytiz in Pribram. In the theoretical part we have found several connections between information from prison documents and facts, that the writer used in his works.

Použitá literatura

Primární literatura

LUKEŠ, Jan: *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, 316 s., ISBN 80-86026-31-0.

KOUBSKÁ, Libuše: *Můžeš-li udělat radost, musíš*. Praha: Vyšehrad, 2012, 120 s., ISBN 978-80-7429-299-6.

STRÁNSKÝ, Jiří: *Zdivočelá země, Aukce*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 1997, 867 s., ISBN 80-86026-01-9.

STRÁNSKÝ, Jiří: *Šťěstí*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 1998, 196 s., ISBN: 80-86026-04-3.

STRÁNSKÝ, Jiří: *Perlorodky*. Praha: Meander, 2005, 168 s., ISBN 80-86283-40-2.

Sekundární literatura

STRÁNSKÝ, Jiří: *Za plotem*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 1999, 71 s., ISBN 80-86026-06-X.

STRÁNSKÝ, Jiří: *Povídáčky pro Klárku*. Praha: Meander, 1995, 104 s., ISBN 80-86283-32-1.

STRÁNSKÝ, Jiří: *Povídáčky pro moje Slunce*. Praha: Meander, 2002, 96 s., ISBN 80-86283-16-X.

BLAŽÍČEK, Přemysl. *Kritika a interpretace*. Praha: Triáda, 2002, 528 s., ISBN 80-86138-46-1.

KONČELÍK, J. – VEČEŘA P. – ORSÁG, P.: *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, 344 s., ISBN 978-80-7367-698-8.

JANOUŠEK, Pavel a kol.: *Dějiny české literatury 1945 – 1989: IV. 1969 – 1989*. Praha: Academia, 2008, 692 s., ISBN 978-80-200-1631-7.

KONČELÍK, J. et al.: *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha: Karolinum, 2004, 150 s., ISBN 80-246-0827-8.

GADAMER, Hans-Georg. *Člověk a řeč*. Praha: Oikoymenth, 1999, 154 s., ISBN 80-86005-76-3.

NÜNNING, Ansgar. *Lexikon teorie literatury a kultury*. Brno: Host, 2006, 912 s., ISBN 80-7294-170-4.

Dokumenty

Archiv bezpečnostních složek. Stránský Jiří – zpráva o zatčení, V_343_MV, 16. 1. 1953
Krajská správa StB Praha – V. odbor

Archiv bezpečnostních složek. Stránský Jiří – zpráva o domovní prohlídce, V_343_MV, 19. 1. 1953
Krajská správa StB Praha – V. odbor

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Obvinění jménem republiky, 10. 7. 1953
Krajský soud Praha

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 4. 2. 1959.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 5. 2. 1958.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 25. 12. 1957.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 27. 3. 1956.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 19. 7. 1955.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Posudek k milosti, 15. 1. 1957.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Ohlášení úrazu, 7. 12. 1956.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 17. 8. 1953.

Periodika

LOPATKA, Jan. *Štěstí*. *Literární noviny*. 1991, č. 17, s. 4

PÍŠA, Vladimír. *Štěstí v neštěstí*. *Tvar*. 1991, č. 19, s. 15

NOVOTNÝ, Vladimír. *Šťastná sedmička*. *Mladá fronta Dnes*. 1991, č. 54, s. 4.

LUKEŠ, Jan. *Štěstí bez pozadí*. *Lidové noviny*. 1991, 3. 5., s. 9.

MÍŠKOVÁ, Věra. *O lásce, která se zrodila navzdory osudu*. *Právo*. 2005, 11. 2., s. 12.

- KŘIVÁNKOVÁ, Darina. *Jak se milovalo za mřížemi*. *Lidové noviny*. 2005, 10. 2., s. 18.
- SPÁČILOVÁ, Mirka. *Kousek nebe s hereckým souhvězdím*. *Mladá fronta Dnes*. 2005, 10. 5., C/8.
- SPÁČILOVÁ, Mirka. *Bumerang není povinnou splátkou historickému dluhu*. *Mladá fronta Dnes*. 1997, č. 26, s. 19.
- FOLL, Jan. *Vzpouira proti "bumerangu" násilí*. *Mladá fronta Dnes*. 1997, č. 26, s. 12.
- JUST, Vladimír. *Bumerang: aneb Návrat ztraceného režiséra*. *Film a doba*. 1997, 1/2, s. 86-87.
- KONEČNÝ, Jaroslav. *Bývalý náčelník sboru protestuje*. *Deník Špígl*. 1998, 7. 4., s. 1-2.
- NOVOTNÝ, Vladimír. *Tragédie pohraničí*. *Mladá fronta Dnes*. 1992, č. 136, s. 14.
- DOKOUPIL, Blahoslav. *Jinak, a přece ne nově*. *Tvar*. 1992, č. 17., s. 10-11.
- JUNGMANN, Milan. *Prózy o česko-německých vztazích*. *Literární noviny*. 1993, č. 29, s. 6.
- LUKEŠ, Jan. *Pro srovnání*. *Lidové noviny*. 1992, 16. 3., s. 6.
- CINGER, František. *Po Zdivočelé zemi napsal Jiří Stránský Aukci*. *Právo*. 1997, 25. 3., s. 12.
- DOKOUPIL, Blahoslav. *Jinak, a přece ne nově*. *Tvar*. 1992, č. 17., s. 10-11.
- NOVOTNÝ, Vladimír. *Eastern, epika a erinye historické paměti*. *Tvar*. 1998, č. 11, s. 20.
- TABÁŠEK, Arnošt. *Zdivočelá země v próze i na obrazovkách*. *Práce*. 1997, 18. 3., s. 13.
- JUST, Vladimír. *Zdivočelá země – antinástup z gulagu*. *Lidové noviny*. 1997, 15. 5., s. 11.
- PEŇÁS, Jiří. *Seriál pro naši dobu – O Rozrušené zemi jenom v dobrém*. *Respekt*. 1997, 26.5.,s. 22.
- DRDA, Adam. *Kritická příloha Revolver revue*. *Revolver Revue*. 1997, č. 8, s. 152-153.
- VYPLELOVÁ, Helena. *Pohádková adopce*. *Tvar*. 2006, č. 8, s. 21.
- VÁVROVÁ, Kateřina. *Příběh z doby normalizace*. *Ladění*. 2005, č. 4, s. 12-13.

ČEŇKOVÁ, Jana. *Skautský román, který hřeje u srdce*. Host. 2006, č. 5, s. 66.

LUKEŠ, Jan. *Tipy na tento týden*. Týden. 1996, č. 51, s. 63.

HAMANOVÁ, Růžena. *Něco z literatury pro děti*. Literární noviny. 1997, roč. 8, č. 8, s. 6.

KLOKOČNÍKOVÁ, Jana. *Povídáčky pro Klárku*. Nové knihy. 1996, č. 46, s. 7.

JANDA, Luděk. *Pohádkové dopisy mému slunci*. Ladění. 2002, č. 4, s. 14-15.

MED, Jaroslav. *Knihovnička LTN*. Literární noviny. 1999, č. 46, s. 16.

BROŽEK, Lubomír. *Debutant – básník Jiří Stránský*. Právo. 1999, 26. 7., s. 12.

Ostatní

HRABAL, Bohumil. *Proluky*. Praha: Mladá fronta, 2004, ISBN 80-204-1182-8. 208 s.

[online:<http://www.myjsmetonevzdali.cz/temata/nastup-komunismu-a-padesata-leta/politicke-procesy#sthash.htgkPW6V.dpuf>]. [cit. 2014-02-19].